

Att få politiken på kroken

En etnografisk studie över hur åländska fiskare uppfattar och agerar i sitt yrke

---

Anni Holmström

Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Uppsala 2023

Att få politiken på kroken – En etnografisk studie över hur åländska fiskare uppfattar och agerar i sitt yrke

Getting politics hooked - An ethnographic study of how Åland fishermen perceive and act in their profession

Anni Holmström

Handledare: Örjan Bartholdson, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för stad och land

Examinator: Emil Sandström, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad nivå, A2E

Kurstitel: Självständigt arbete i Landsbygdsutveckling, A2E –
Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0890

Program/utbildning: Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling

Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2023

Omslagsbild: Anni Holmström

Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: småskaligt fiske, Åland, habitus, redovisningskultur, alienation, den gemensamma fiskeripolitiken, säl, förädling

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landsbygdsutveckling

Sammanfattning

Fisket har enligt tradition varit viktigt på Åland men är ett yrke som alltmer håller på att försvinna. Ökade utmaningar i form av begränsningar och regelverk, samt miljömässiga faktorer stramar åt fiskarnas olika möjligheter att bedriva deras näring. Uppsatsens syfte är att försöka förstå hur småskaliga fiskare på Åland uppfattar sitt yrke, sin roll och sin försörjning samt hur de agerar för att kunna verka som fiskare och bemöta de utmaningar deras yrke ställer på dem. Studien har ett fenomenologiskt angreppssätt där jag vill försöka empiriskt skildra och analysera hur fiskarna uppfattar sin vardagsvärld. För att kunna besvara uppsatsens syfte appliceras de analytiska begreppen habitus, kapital och sociala fält av sociologen Bourdieu, redovisningskultur redovisad av Cris Shore och Susan Wright, och alienation tolkad av filosofen Hartmut Rosa. Studien utfördes på huvudön Åland där sju fiskare intervjuades samt tre övriga ”grupper” för att få en djupare förståelse för fiskarnas situation och dess relation till dessa. Intervjuerna byggdes upp enligt semi-strukturerad modell.

Fisket är ett levande intresse som både skapar och kännetecknar en viss identitet, ett specifikt habitus. De åländska fiskarnas habitus är starkt kopplat till att kunskaper och färdigheter gått i arv i familjer där fiskare vuxit upp med fisket. Fiskarna uppskattar friheten; att vara i naturen, flexibiliteten och att vara sin egen. Detta är något fiskarna anser meningsfullt och som de försöker uppnå som fiskare. Dock har denna idealt föreställda livsstil kolliderat med hur fisket har utvecklats, där fisket står inför flera utmaningar i dagsläget. Fisket och att vara fiskare har förändrats och utvecklats till en allt svårare bransch att uppnå lönsamhet i. Det beror på dels naturliga fenomen såsom ökad population av säl, dels lagstiftningen som hindrar till att bedriva ett önskat fiske. Lagstiftningen präglas av den så kallade redovisningskulturen och begränsar fiskarnas möjlighet till fiske. Fiskarna behöver anpassa sig och förändra sitt fiske. Detta kan resultera i att fiskaren känner sig främmande för sin egen näring och uppleva så kallad alienation. En väg som flera fiskare har valt för att få lönsamhet i sitt fiske är förädling. Förädlingen kan ses som ett innovativt agerande för att kunna verka i sitt yrke. Det kan ses vara ett alternativt sätt att ta kontroll över sin näring och framtid, och en form av motstånd mot de begränsningar av fiskarnas verksamhet som ägt rum de senaste decennierna. Det innebär att fiskarna arbetar tillbaka till det som kännetecknar livet som fiskare och det som utgör ett gott liv som fiskare.

Producentorganisationen har ambition för utveckling men har inget handlingsutrymme att påverka eller göra sig hörd inför politiken. Fiskarna har gått från att vara mobiliserade till att bli mer individualiserade. Tilliten och kommunikationen till myndigheten Fiskeribrån är bristande, vilket stagnerar utvecklings- och samarbetsmöjligheter. Rådande utmaningar minskar antalet fiskare och därmed förlorar näringen alltmer betydelse. Livet som fiskare är inte lika självklart numera, på grund av dagens och framtidens utmaningar. Det behöver finnas förutsättningar att nyetablerade fiskare har en möjlighet att försörja sig, annars riskeras den kunskap som fiskarna bär på att försvinna. Dock ger dagens småskaliga fiskare på Åland förhoppningar och fortsätter trots utmaningarna, och söker därmed efter möjligheter att kunna fortsätta att verka som fiskare.

Nyckelord: småskaligt fiske, Åland, habitus, redovisningskultur, alienation, gemensamma fiskeripolitiken

Abstract

Fishing has traditionally been important in Åland but is an occupation that is increasingly disappearing. Increased challenges in the form of restrictions and regulations, as well as environmental factors tighten the various opportunities for fishermen to pursue their livelihood. The purpose of the essay is to try to understand how small-scale fishermen on Åland perceive their profession, their role and their livelihood, as well as how they act to be able to work as fishermen and meet the challenges their profession poses to them. The study has a phenomenological approach where I want to try to empirically depict and analyse how the fishermen perceive their everyday world. In order to answer the purpose of the essay, the analytical concepts of habitus, capital and social fields are applied by the sociologist Bourdieu, audit culture reported by Cris Shore and Susan Wright, and alienation interpreted by the philosopher Hartmut Rosa. The study was carried out on the main island of Åland, where seven fishermen were interviewed as well as three other "groups" to gain a deeper understanding of the fishermen's situation and its relationship to them. The interviews were structured according to a semi-structured model.

Fishing is a living interest that both creates and characterises a certain identity, a specific habitus. The habitus of the Åland fishermen is strongly linked to knowledge and skills being passed down in families where fishermen grew up fishing. Fishermen appreciate freedom; to be in nature, the flexibility and to be oneself. This is something the fishermen consider meaningful and which they try to achieve. However, this ideal lifestyle has collided with the way fishing has developed, where fishing is facing several challenges today. Fishing and being a fisherman has changed and developed into an increasingly difficult industry to achieve profitability in. This is partly due to natural phenomena such as an increased population of seals, and partly to legislation that prevents the pursuit of desired fishing. The legislation is characterised by the so-called audit culture and limits the fishermen's opportunity to fish. The fishermen need to adapt and change their fishing. This can result in the fisherman feeling alienated from his own livelihood. A route that several fishermen have chosen to gain profitability in their fishing is processing. To process can be seen as an innovative action to be able to work in one's profession. It can be seen as an alternative way of taking control of their livelihood and future, and a form of resistance to the restrictions on the fishermen's activities that have taken place in recent decades. This means that the fishermen work back to what characterises life as a fisherman and what constitutes a good life as a fisherman.

The producer organisation has ambition for development but has no room for action to influence or make itself heard in front of politics. Fishermen have gone from being mobilised to becoming more individualised. There is a lack of trust and communication with Fiskeribrådet (the Fisheries Agency on Åland), which stagnates opportunities for development and cooperation. Current challenges are reducing the number of fishermen and thus the industry is increasingly losing importance. Life as a fisherman is not as obvious nowadays, due to the challenges of today and the future. There needs to be conditions for newly established fishermen to have an opportunity to make a living, otherwise the knowledge that the fishermen carry risks disappearing. However, today's small-scale fishermen on Åland give hope and continue despite the challenges, and are thus looking for opportunities to continue working as fishermen.

Keywords: small-scale fishery, Åland, habitus, audit culture, alienation, the Common Fishery Policy

Innehållsförteckning

Förkortningar	7
1. Inledning	8
1.1 Syfte och frågeställningar	9
1.2 Disposition.....	9
2. Teori och analytiska begrepp	11
3. Metod	15
3.1 Val av metod, tillvägagångsätt och datainsamling.....	15
3.2 Reflexivitet och etik – min plats på fältet.....	17
3.3 Informanter.....	18
4. Bakgrund	21
4.1 Det småskaliga fiskets position till byråkratin	21
4.2 Lokal förvaltning och regionalisering	23
4.3 Åland som fiskeriation.....	23
5. Dagens fiskare på Åland	25
5.1 Fiskarens livsstil	25
5.2 Historisk tillbakablick.....	26
5.3 Lönsamhet i fisket	28
5.4 Varför fiskare?.....	29
5.5 Analysdel 'Dagens åländska fiskare'	30
6. Lagstiftningens hinder att fiska	33
6.1 Registrering och dokumentering	33
6.2 Rätt till fiskevatten	34
6.3 Kvoter.....	35
6.3.1 Laxkvoten	36
6.3.2 Torskkvoten	38
6.4 Politik och EU.....	39
6.5 Analysdel 'Lagstiftningens hinder att fiska'	41

7. Sälen	44
7.1 Problemen med det ökande sälbeståndet	44
7.2 Hantering av sälen	45
7.3 Sälskadeersättning	47
7.4 Analysdel 'Sälen'	49
8. Möjligheter att påverka	51
8.1 Producentorganisationens Ålands fiskares betydelse	51
8.2 Relationen till Fiskeribrån.....	52
8.3 Förädling	54
8.4 Framtidens fiske?.....	57
8.4.1 Ett anpassat fiske	57
8.4.2 Ett kulturarv som försvinner?	58
8.5 Analysdel 'Möjligheter att påverka'	59
9. Slutdiskussion	62
9.1 Slutlig analys kopplat till studiens valda frågeställningar.....	62
Referenser	66
9.2 Litteraturkällor	66
9.3 Digitala källor.....	67
Tack	69

Förkortningar

CFP	Den gemensamma fiskeripolitiken (Common Fishery Policy)
EU	Europeiska unionen
ICES	Internationella Havsforskningsrådet
MSY	Maximal hållbar avkastning (Maximum Sustainable Yield)
TAC	Total tillåten fångstmängd (Total Allowable Catch)
ÅSUB	Ålands statistik- och utredningsbyrå

1. Inledning

”Jag förstår inte varför det skall vara så krångligt, vi fiskare är mycket enklare. Är det fint väder så åker vi ut.”

Detta sa en fiskare på ett möte i Östhammar där uppsatsens fältarbete startade. Mötet var ett upprop från Upplandskusten att något måste göras för att rädda yrkesfiskets framtid. Citatet förmedlar budskapet om hur komplext och styrt fisket har blivit, vilket krockar med den bild man ofta förknippar fiskaryrket med; hantverket, närhet med naturen och friheten.

Björkvik et al. (2020) skriver om svenskt småskaligt fiske i Östersjön som likväl går att applicera till en åländsk kontext. Det småskaliga fiskets framtid i Sverige anses ofta vara negativ med utmaningar såsom konkurrens med storskaligt fiske, komplicerade regelverk, generationsväxling och rekrytering, samt få lönsamhet i fisket. Yrket är idag starkt beroende av bidrag. Vidare är småskaligt fiske sårbart för ekosystemförändringar på grund av överfiske och klimatförändringar. Fiskarna är geografiskt bundna till en plats och därmed beroende av dessa frågor huruvida de har tillgång till resursen eller inte (Björkvik et al. 2020). Småskaligt fiske står inför flera utmaningar, men samtidigt argumenteras det för att i slutändan vara lösningen för ett mer hållbart fiske. Till exempel skriver Björkvik et al. (2020) att småskaliga fisket har hållbarare metoder och fiskar ur vattnen i mindre mängder, vilket bland annat kan förklaras genom att småskaliga fiskare bryr sig mer om sina fiskevatten jämfört med storskaligt fiske, på grund av sina rumsliga gränser. När det gäller sociala aspekter bidrar de till reproduktion av kulturarv, lokal ekologisk kunskap och de lokala ekonomierna (Urquhart et al. 2014; Björkvik et al. 2020).

Jag är uppvuxen på Åland på en gård som ursprungligen har varit ett gammalt fiskartorp. Havet ligger cirka en kilometer ner från torpet och huvudbyn ungefär två kilometer upp. Under ett samtal med min morfar fick jag veta hur det var att bo och leva kring fisket förr, närmare bestämt från 1930-talet och framåt. Torpet var ett småskaligt jordbruk för husbehov kombinerat med fisket. Det fanns några får, två kor och någon gris samt lite jordbruksmark. Fisket var därmed en viktig tillgång för att överleva. Min morfars familj och hans pappas syster delade på fisket. De fiskade främst flundror som det var rikligt med på den tiden. Fiskesäsongen var från

vår till höst. Min morfar berättade att de for ut och fiskade ungefär varannan dag. De hade runt ett tjugotal nät, tio från vardera familj. Morfars pappa arbetade inne i stan, Mariehamn, så fisket sköttes till största del av min morfars mamma och moster som var goda vänner. Dåtidens nät var gjorda av bomullsgarn som de själva band ihop och morfar berättar att han själv var med och band flundernäten. Efter fisketuren möttes de av en kaffebricka och lite vila, för att sedan ta vara på fisken och reda upp näten. Näten skulle torkas för att de senare på eftermiddagen skulle ”nacka ner dem”, det vill säga föra ner dem i fiskarboden för att undvika röta. Fisken vägdes och såldes både på plats och fördes upp till byn. Det som inte såldes där fördes till en närliggande by. Morfar tror att de i snitt fick mellan 10-15 kilo fisk per fisketur. På hösten blev de allt färre fångster och under vintern uppehåll. Fisken saltade de inför vintern för eget husbehov.

Fisket har enligt tradition varit viktigt på Åland och var förr ett livsviktigt levebröd. I dagsläget är verklighetens fiske något annat. Ur ett radioreportage beskrivs fiskarna på Åland ha blivit allt färre med åren och det finns en oro huruvida yrkesfisket finns kvar inom tio år. I reportaget berättas det att yrkesfisket har arbetat i motvind i flera år, med ökade begränsningar och regelverk som stramar åt fiskarnas olika möjligheter att bedriva deras näring (Ålands radio 2021). Utifrån radioreportaget och mina egna upplevelser, är fisket fortfarande viktigt för åländsk kultur, exempelvis att fisk är ett viktigt inslag vid högtidernas alla måltider. Dock tas fisket alltmer för givet, likt övrigt livsmedel. I denna studie uppmärksammas den småskalige fiskarens yrkesposition och utgår därmed från deras perspektiv.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att försöka förstå hur småskaliga fiskare på Åland uppfattar sitt yrke, sin roll och sin försörjning samt hur de agerar för att kunna verka som fiskare och bemöta de utmaningar deras yrke ställer på dem.

Utifrån syfte och problemformulering har följande frågeställningar tagits fram:

1. Hur uppfattar småskaliga fiskare på Åland sitt yrke, sin roll och sin försörjning?
2. Hur agerar de för att kunna verka som fiskare?
3. Hur bemöter åländska fiskare de utmaningar som yrket ställer på dem?

1.2 Disposition

Uppsatsen börjar med att redovisa den teori och analytiska begrepp jag valt att applicera på mitt material. Därefter presenteras metoden varav tillvägagångsätt,

etiska reflektioner och beskrivning av informanter redovisas. Detta följs av en litteraturöversikt kring småskaligt fiskets position till byråkratin, EU:s gemensamma fiskeriförvaltning, som sedan åtföljs av en beskrivning av Åland som fiskerionation. Vidare presenteras empirin med diskuterande delanalyser av resultatet, vilka avslutas i en sammanfattande diskussion och redogörelse av slutsatser kopplat till uppsatsens frågeställningar.

2. Teori och analytiska begrepp

Jag har induktivt utgått från mitt empiriska material när jag teoretiserat och i följande kapitel använder jag ett konceptuellt teoretiskt ramverk, där begreppen kommer fungera som verktyg för en mer djupgående analys. För att förstå hur småskaliga fiskare på Åland uppfattar sitt yrke, sin roll och sin försörjning samt hur de agerar för att kunna verka som fiskare och bemöta de utmaningar deras yrke ställer på dem, undersöker jag vilka resurser och värden fiskarna strävar efter och vad fiskarna anser vara ett gott liv. Vidare strävar jag efter att förstå hur fiskarna uppfattar och interagerar med de byråkratiska instanser som inramar och reglerar deras verksamhet. Detta perspektiv på hur aktörer, i detta fall fiskarna, interagerar med och påverkas av byråkrati benämns redovisningskultur inom antropologin ("audit culture" på engelska).

Uppsatsen har ett fenomenologiskt angreppssätt där jag empiriskt skildrar och analyserar hur fiskarna uppfattar sin vardagsvärld (lifeworld på engelska). Jag försöker förstå om och på vilket sätt de jag intervjuar identifierar sig som fiskare, varför de valt att vara fiskare samt vilka värden de ser i yrket. Fenomenologi fokuserar på att förstå och beskriva hur människor ser sig själva samt hur de upplever sin vardags- eller livsvärld (Robson & McCartan 2016; Creswell & Creswell 2018). Livsvärlden är den värld som människor ser, upplever och agerar i. Livsvärldar kan se olika ut beroende på vem eller vilka den baseras på. För individen uppfattas den självklar inom de sammanhang personen lever och befinner sig i (Inglis & Thorpe 2012). Fiskarens livsvärld skapar en viss livsstil och identitet, vilket jag vidare beskriver med hjälp av sociologen Bourdieus begrepp habitus. En människas habitus formas av vilken social miljö en person växt upp inom och vilka erfarenheter de därefter har upplevt och som format deras jag. Habitus påverkar vidare hur personer agerar i den sociala världen de befinner sig i. Det betyder att ens habitus påverkas, begränsas och relateras i interaktionen med andra personer. Det betyder att en viss form av habitus gynnar personer i sociala situationer och sammanhang som ligger i linje med deras habitus, medan de kan missgynnas i andra kontexter (Broady 1991; Engdahl & Larsson 2011). Habitus beskrivs inte endast för varje individ utan också grupper; till exempel kan en yrkesgrupp beskrivas ha ett likartat habitus. Deras sätt att leva, uppfatta och agera i samhället liknar varandra, eftersom de bär på liknande erfarenheter (Broady 1991).

Bourdieu kopplar habitus till både begreppen kapital och sociala fält. Kapital är de resurser och tillgångar en människa har där ens habitus kan underlätta eller försvåra innehav av kapital och därmed sin plats i det sociala fältet. Ett socialt fält beskrivs och skapas "...när en avgränsad grupp människor och institutioner strider om något som är gemensamt för dem" (Broady 1991:166), det vill säga fältet består av flera aktörer som konkurrerar om samma tillgångar. Man kan därför studera fältets olika aktörers relationer och positioner till varandra samt deras gemensamma tillgångar. Inom fältet konkurrerar olika grupper och individer om de tillgångar, kapital, som är mest åtråvärda för aktörerna. Tillgången på resurser, det vill säga kapital, och aktörernas förmåga att utnyttja dessa resurser är beroende av aktörernas strukturella positioner, nätverk och habitus. Inom fälten pågår en ständig maktkamp mellan grupper och individer. Inom olika sociala fält värderas resurser olika. Exempelvis inom ett fält som handlar om att producera och framhäva konst så kommer kulturellt kapital, med fokus på konst, att vara högst värderat (Broady 1991).

Nästa begrepp är redovisningskultur. Redovisningskultur genomsyras ofta av ekonomiskt mätbara indikatorer och är en tolknings- och handlingsram som värderar mätbara indikatorer högst. Det är en kultur där ekonomiska mät- och värderingssystem ofta dominerar och vars beräkningar, mätningar och verifieringar likaså dominerar i en viss organisation, ett visst system eller samhället i stort. Man kan helt enkelt säga att kulturen mäter verkligheten genom siffror. Shore och Wright (2015) hänvisar till forskaren Michael Power som nämner att redovisningskulturen utvecklades för att skapa ökad verifiering mellan parter, det vill säga transparens och tillförlitlighet inom en organisation eller ett system. Tyvärr anses det ofta ha lett till det motsatta resultatet, eftersom förtroende och professionell bedömning nu har ersatts av formella system för revision och inspektion. Därmed menar Power att revision ofta leder till ytterligare revisioner och kontroller i och med ökad misstro. Hursomhelst har mätning och ranking varit och är ett effektivt verktyg inom politiska processer och är för närvarande en starkt rotad kultur i hur vi upplever och agerar i samhället, vilket gör den svår att upptäcka. Redovisningskulturen omstrukturerar hur organisationer verkar och vad de värderar, beroende på vilken indikation som mäts, vilket i sin tur förändrar individers beteende. Detta görs ofta subtilt och obemärkt, vilket gör att individer och institutioner med högre maktpositioner kan använda detta till sin fördel (Shore & Wright 2015). Ett exempel är hur redovisningskulturen effektiviserar produktiviteten på arbetsplatser genom att förändra arbetares beteenden. Exempelvis ett lager där systemet går ut på att desto fler enheter individen packar desto mer ger det i betalt, liksom att arbetsplatser motiverar arbetarna att jobba hårdare för att bli veckans bästa medarbetare. Individer förväntas följa denna ordning, eftersom de annars riskerar att tappa sin ursprungliga position (ibid.).

Redovisningskulturen har fått kritik för att bland annat vara för snävt definierad och fokuserad på vad som beräknas och riskerar därför att missa flera faktorer som borde tas i beaktande. Till exempel ligger fokus på produktivitet som leder till ekonomisk vinst i stället för välmående och livskvalité. Samtidigt är det svårt att vidta förändringar av denna styrningsform, eftersom den är så dominerande inom byråkratin.

Nästa begrepp är alienation, vilket är ett relativt flexibelt begrepp. Det innebär att en person känner sig främmande inför sin omgivning, sitt sociala sammanhang och sociala värld. Alienation betyder att personen inte känner igen sig i sitt eget liv och upplever en viss maktlöshet och en känsla av att inte ha kontroll. Den tyska filosofen Hartmut Rosa (2019) diskuterar begreppet alienation i relation till hur vårt moderna samhälle förhåller sig till och uppfattar tid. Han förklarar att det finns tre nivåer av tid beskrivet i följande perspektiv: vardagligt tidsperspektiv, biografiskt tidsperspektiv och historiskt tidsperspektiv¹. Exempel på vardagligt tidsperspektiv är vardagliga uppgifter, som att bussen går om fem minuter, morgondagens möte varade en timme och nästa möte är klockan 15 och så vidare. Ett biografiskt tidsperspektiv beskriver tiden över livet; när jag var liten eller när jag går i pension. Historiska perspektivet beskriver tiden bortom individens eget liv, till exempel på 1800-talet eller framtidens teknologi. Dessa skapar 'tre horisonter av dåtid, nutid och framtid' eftersom nutid kan ses som länken till dåtid och framtid i de olika perspektiven. Dessa är integrerade till varandra och kännetecknar det goda livet. Alienation skapas när de inte är sammankopplade.

Rosa (2019) menar att vi lever i ett samhälle som kräver att vi har ett snabbare tempo för att hänga med i de förändringar som sker, jämfört med tidigare historiska epoker, vilket därmed skapar ett defensivt förhållningssätt till livet. Förhållningssättet kännetecknas av att göra listor med strävan att hela tiden bli bättre i en värld av ständig konkurrens. Här är tiden alltid knapp och leder ofta till att personen upplever skuld. I detta förhållningssätt till livet menar Rosa att de tre nivåerna av tid blir osammanhängande och alienation uppstår. Oförmågan att relatera till den värld personen lever i kan leda till att personen kan uppleva "frusen tid", vilket kännetecknar meningslösa känslor och maktlöshet. Begreppet resonans (resonance på engelska) beskrivs vara lösningen för att undvika alienation. Rosa (2019) menar att lösningen inte endast är att sakta ner tempot i våra liv, utan också ha en vision av en icke-alienerad värld. Resonans innebär först att känna mening över någon eller något samt ökad kontakt till sig själv. När det händer uppstår en transformation där individen känner sig kopplad till sig själv och sin omvärld på ett annat sätt än tidigare. Dock vet personen inte när det händer, om det händer; det vill

---

¹ Egen översättning från Hartmut Rosas bok "Resonance", Time of Everyday Life, Time of your Life, Time of your Age.

såga resonans är oförutsägbart. Sammantaget beskriver Rosa alienation som en typ av frånvaro från sig själv och sitt sammanhang, med lösningen att finna eller hitta tillbaka till detta; relationen till sig själv och sin omvärld.

3. Metod

Studien är en etnografisk studie och har en fenomenologisk inriktning vilket har speglat mina val gällande metod och datainsamling. Som nämnt fokuserar fenomenologi på att förstå och beskriva hur människor ser sig själva samt hur de upplever sin vardags- eller livsvärld. Det innebär att forskaren skriver om fenomenet utifrån deltagarnas synpunkter och perspektiv (Creswell & Creswell 2018; Robson & McCartan 2016). Det är främst en kvalitativ intervjustudie bestående av semi-strukturerade intervjuer men innehåller också deltagande observation vid möten.

3.1 Val av metod, tillvägagångsätt och datainsamling

Förberedelserna innan datainsamling bestod av att läsa sig in mer på fältet genom inläsning av relevanta vetenskapliga artiklar, böcker, studentarbeten, lokala strategi- och statistikrapporter om fiskerinäringen på Åland, media från lokala tidningar och radioreportage samt podd-avsnitt.

För att hitta fiskare att intervju kontaktade jag verksamhetsledare på bransch- och intresseorganisationen Ålands fiskare. Av henne fick jag en lista med kontaktinformation till flera fiskare, vilket gav mig en god start. Fortsättningsvis förlitade jag mig på snöbollseffekten (se Noy 2008), det vill säga vid slutet av varje intervju frågade jag om de kände någon fiskare som skulle vara intresserad att prata med mig. Dessutom fick jag en inbjudan till ett möte i Östhammar "Nödstop från Upplandskustens fiskare!" från verksamhetsledare på Ålands fiskare, vilka några från organisationen och andra åländska personer skulle delta på. Första delen av mötet bestod av presentationer av olika talare: myndigheter (Länsstyrelsen Stockholm och Havs- och Vattenmyndigheten), forskare, fiskförädlingen, fiskare själva och politiker. Andra delen bestod av en paneldiskussion bland talarna och frågor ställdes ifrån publiken. Mötets knutpunkter var att det finns en önskan att flytta trålgränsen för att gynna småskaliga kustfiskare och se över förvaltningen på torskstoppet i Ålands hav eftersom torskbestånden anses vara bättre där än i övriga Östersjön. Yrkesfiskarna från Uppland vill se en förändring på förvaltningen av deras yrkesroll och de önskar hellre en mer lokal förvaltning. Därmed bjöds åländska representanter in för att introducera en eventuell möjlighet till en

gemensam förvaltning av Ålands hav. Mötet avslutades med att ålänningarna gärna vill bjuda in till ett möte i framtiden för fortsatta diskussioner kring detta och sammanlänkande utmaningar samt möjligheter. Detta möte var ett ypperligt tillfälle att bli introducerad till fältet genom att få se i praktiken vilka problem och utmaningar som finns samt hur dialogen förs mellan parterna, eftersom mötet bestod av ett så brett representerande av deltagare.

Mina intervjupersoner är endast från huvudön Åland, vilket gör att uppsatsen eventuellt missar betydelsefulla aspekterna från fiskare från skärgården som är minst lika relevanta för den här typen av undersökning. Detta berodde dels på tidsbrist och utrymmesbrist för ramen av vad uppsatsen skall innehålla. Men också ett bekvämlighetsurval att röra sig runt på Åland samt den snöbollseffekt som påverkade vilka personer jag nådde ut till.

Jag ville intervjua både äldre och yngre fiskare för att få ett bredare perspektiv. Jag intervjuade sju fiskare varav två var under 35 år. Åldern blir allt högre inom yrkesrollen och därmed var det svårare att hitta yngre intervjupersoner (se ÅSUB 2019). Antalet intervjuer bestämdes utifrån när jag upplevde att materialet uppnådde en viss mättnad, vilket innebär att när materialet inte längre ger nya insikter eller infallsvinklar (Creswell & Creswell 2018). Jag tog kontakt med fiskare per telefon och bokade in intervjuer på en plats som fungerade för dem, exempelvis hemma vid deras köksbord, hamnen eller där de förädlar sin fisk. Jag planerade en intervjuguide med brett formulerade teman; Yrkesfiskarens livsvärld, Relationer till andra fiskare, organisationer och myndigheter, Handlingsutrymme och Framtiden. Intervjuguiden bestod av nio öppna frågor med underfrågor. Denna utvecklades under intervjuernas gång, eftersom redan efter första intervjun fick jag en tydligare bild av läget samt att jag som intervjuare blev bättre på att formulera mig. Dessutom intervjuade jag tre övriga ”grupper” för att få en djupare förståelse för fiskarnas situation och dess relation till dessa, vilka jag presenterar under rubriken ’Informanter’.

Intervjuerna byggdes upp enligt semi-strukturerad modell. En semi-strukturerad intervju kan variera i flexibilitet men består ofta av en intervjuguide med ett antal huvudfrågor för att sedan leda till olika typer av underfrågor vilka utvecklas utifrån deltagarens engagemang, kunskap och bakgrund (Robson & McCartan 2016). Intervjuerna kan därmed se olika ut, men vilket jag ser som en fördel då olika ämnen belyses utefter intervjupersonernas intressen. Genom att hålla den öppen är också jag som forskare öppen för nya infallsvinklar. Kvale & Brinkman (2014) kopplar semi-strukturerade intervjuer och fenomenologi genom att kalla det en ”halvstrukturerad livsvärldsintervju”, vilket är ett methodsätt att försöka förstå teman ur den levda vardagen, informanternas livsvärld och deras eget perspektiv (Kvale

& Brinkmann 2014). Detta angreppssätt valdes till studien då jag utgick ifrån fiskarens egna beskrivningar och upplevelser kring ett visst fenomen. Till en halvstrukturerad livsvärldsintervju söker jag som intervjuare beskrivningar på specifika situationer och händelser där jag kan analysera ”mening”, det vill säga vad som sägs mellan raderna. Jag bad till exempel fiskarna att berätta konkreta exempel om situationer över en viss händelse; ”Hur ser en vanlig fiskedag ut?” eller som en underfråga ”Kan du berätta en situation då du upplever svårigheter med myndigheten?”

Genom att förbereda sig hur man tänker analysera sitt material innan själva datainsamlingen minimeras risken att bli överväldigad av materialet, och därmed ha för mycket material som du inte vet hur du skall sortera (Kvale & Brinkmann 2014; Robson & McCartan 2016). Det är därför bra att ha en viss föreställning vilka teorier och begrepp som skall appliceras på materialet, samtidigt som man inte vill begränsa sig och missa viktiga perspektiv. Det är en balansgång och återigen varför ständig reflektion och flexibilitet är positivt under datainsamlingen (ibid.). Intervjuguiden och dess teman var just därför öppna för förändringar under fältarbetets gång och medförde att analysen började genomföras parallellt med datainsamlingen. Alla intervjuer med fiskare och intervjun med Fiskeribrånen blev inspelade. Fördelarna med att spela in är att man kan koncentrera sig helt på intervjun, allt innehåll kommer med och därmed riskerar man inte att missa viktig information. Samt att det är lättare att analysera och upptäcka tonläge, sarkasm med mera (Fägerborg 2011). Jag valde att transkribera hela intervjun då jag föredrog att ha allt på papper framför mig när jag började analysera och det blev naturligt att ge varje intervju sin tid. Jag lämnade bort mellanord och upprepningar.

3.2 Reflexivitet och etik – min plats på fältet

Något jag måste ha i åtanke när jag samlar in data är reflexivitet. Reflexivitet handlar om (förmågan) att reflektera över sig själv i processen av det du upplever. Men också, reflektionen över hur du med dina tidigare erfarenheter kommer att påverka fältarbetet och hur det kan forma tolkningen av dina resultat (Creswell & Creswell 2018). Ett förhållningsätt till att bli mer medveten om ens närvaro samt hur det påverkar fältet är att skriva ner sina reflektioner från fältet. Det hjälpte mig att få klarhet i sådant som annars kanske svävar förbi en, samtidigt som det fungerade som ett verktyg när jag analyserade data (ibid.). Genom att undersöka och förstå fiskarnas upplevelser faller man lätt i sympati för deras situation, vilket inte behöver vara fel men bra att ha i åtanke och reflektera över när man presenterar och analyserar resultatet (ibid.).

Vid intervjuer är det viktigt att vara medveten om reflexivitet. Intervjuer är en designad miljö som kan få deltagaren att känna sig nervös och jag som forskare behöver vara medveten om min påverkan; vid ställande av frågor och hur jag förhåller mig till informantens svarande (Creswell & Creswell 2018). Prowse (2010) menar att när man går in i andras sociala världar kan man inte gå in utan störningar. Jag valde att utföra intervjun i deras miljö för att minimera störningen. Jag spelade in majoriteten av intervjuerna, vilket kan vara en störning i sig men samtidigt vara underlättande för den som intervjuar att hålla en löpande intervju (Fägerborg 2011). Valet att spela in stöttade mig i insamlingsarbetet och var också ett verktyg för att förbättras i mitt intervjuande då jag kunde lyssna in mitt sätt att intervju i efterhand. Det vill säga hur jag som forskare skapar en intervjumiljö som både är trygg och förutsätter en djupare medvetenhet kring huruvida jag påverkar mina informanternas svaranden eller inte.

Reflexiviteten kring tidigare erfarenheter är viktig för att veta hur man skall hantera sin ingång i fältet och till intervjupersonerna (Creswell & Creswell 2018). Det faktum att jag kommer från Åland är också en viktig aspekt i datainsamlingen. Det kan finnas en risk att studera på sin hemort eftersom man kan bli hemmablind. Men eftersom jag inte varit så insatt i den åländska fiskerinäringen ser jag snarare det som en fördel. Jag har lätt hittat till mina intervjupersoner, snabbt kunnat snappat upp de platser de beskriver och haft lättare att förstå fiskeriförvaltningen, eftersom jag har förkunskap kring hur det generellt styrs på Åland i och med självstyrelsen.

Slutligen, är aspekten kring etik och datainsamling. Det innebär att du som forskare behöver ta ansvar för de etiska frågor som kan uppstå vid insamling av data. Detta betyder vidare att du bör utföra en respektfull, sann och rättvis forskning, särskilt mot de personer som kommer att delta i studien (Robson & McCartan 2016; Creswell & Creswell 2018). Jag har varit noga att redogöra vad som gäller till mina informanter exempelvis förfrågan om att få spela in, diskussion kring rätten att vara anonym och beskrivning om vem jag är samt uppsatsens syfte. Efter färdigställd empiri kontaktade jag enskild informant och skickade ut därefter textdelar efter önskemål för att säkerhetsställa att jag uppfattat informanten rätt samt personens rätt att påverka sina tidigare svar.

3.3 Informanter

Nedan beskrivs informanterna för uppsatsen. Fiskarna har fått fiktiva namn utom Gerd eftersom hon särskildes som ensam kvinna i mitt material och en av mycket få kvinnor i verksamhetsområdet. Gerd och jag diskuterade kring detta och kom överens att hon och hennes man Leif representeras med sina riktiga namn.

Fiskare Lars: Lars har fiskat största delen av sitt liv. Han är över 65 år. Han är egentlig yrkesfiskare och bedriver för närvarande fiske på icke-kvoterade arter såsom abborre, sik, gös och gädda (benämns mer i bakgrund), men också laxfiske samt torskfiske. Han är en av de tre fiskare som får fiska inom det vetenskapliga fisket på torsk.

Fiskare Stig: Stig både fiskar och förädlar fulltid samt säljer de förädlade produkterna själv. Han är över 50 år. Han fiskar främst icke-kvoterade arter men också lax.

Fiskare Hans: Hans är en pensionerad storskalig fiskare. Han är över 70 år. Han bedrev främst trålfiskare och fiskade strömming samt vassbuk (skarpsill) och hörde därmed till havsfisket. Fiskar idag mest för nöjet skull och säljer sporadiskt, speciellt på somrarna då efterfrågan är större. Hans är idag småskalig fiskare, inom kategorin Övrig fiskare (se bakgrund).

Fiskare Karl: Karl är pensionerad storskalig laxfiskare och hörde till havsfisket. Han är över 60 år. När det blev fler begränsningar på laxfisket började han förädla själv för att få ut ett högre pris. Efter drivgarnförbudet 2008 har hans fiske minskat markant. Karl önskar att få fiska mer i framtiden.

Fiskare Gerd: Gerd och hennes man Leif fiskar icke-kvoterade arter och förädlar samt säljer själva. De är båda över 60 år och är egentliga yrkesfiskare. De har ett etablerat varumärke och arbetat inom förädling i många år.

Fiskare Erik: Erik är torskfiskare och en del av det vetenskapliga fisket. Han är under 35 år. Erik arbetar deltid hos en fiskgrossist.

Fiskare Markus: Markus är egentlig yrkesfiskare som prövat på det mesta inom fisket i Östersjön men som för närvarande fiskar icke-kvoterade arter och lax. Han är under 35 år. Markus förädlar till viss del idag men vill successivt utöka det. Han håller på och bygger en förädlingsbod hemma.

Fiskeribrån: Sakkunnig om fiskerifrågor Tom och finansieringshandläggare Tina. Myndighet som bedriver och förvaltar fiskerifrågor på Åland. Arbetar bland annat med EU-stöd, registrering av fiskare, förhandling av den nationella kvoten som distribueras ut Finland från EU och fiskevård.

Fiskeleader: Fiskeleader är en metod för lokal utveckling inom till exempel fiskerifrågor och fiskekultur inom programmet för Europeiska havs-, fiskeri- och vattenbruksfonden. Det fungerar likt Leader inom landsbygdsutvecklings-

programmet och följer Leadermetoden, en metod för sektorsövergripande lokal utveckling genom lokala behov från underifrån-perspektiv. Projekten skall vara samhällsnyttiga och allmännyttiga. Jag intervjuade Alexandra de Haas som är koordinator för både Leader och Fiskeleader.

Ålands fiskare: Ålands fiskare är fiskarnas bransch- och intresseorganisation där jag intervjuade ordförande. Han intresserar sig för att bevara det immateriella kulturarvet, kunskapen kring fiske och dess livsstil kombinerat med jakt. Det skapar den historiska 'fiskebonden' som var en mångsysslare som ordföranden ser att många fiskare på Åland fortfarande är än idag.

4. Bakgrund

Detta kapitel presenterar en kort litteraturöversikt över det småskaliga fiskets utmaningar och relation till EU:s gemensamma fiskeripolitik, för att sedan gå djupare in på Åland som fiskerination. Jag har dessutom använt mig av ett föredrag, från ett fiskeseminarium på Åland i regi av Lokalkraft Leader Åland (2022.11.10), där EU-parlamentariker Anton Nilsson höll ett föredrag om EU:s fiskeripolitik.

4.1 Det småskaliga fiskets position till byråkratin

Maktfördelningen inom beslutsfattandet för fiskerifrågor har förändrats över tid, från att i huvudsak ligga på lokal nivå till att bli en hierarkisk top-down nivå, på grund av EU:s gemensamma fiskeripolitik (CFP). Fiskepolitiken har därmed blivit alltmer komplex (Salmi & Mellanoura 2020). EU-parlamentariker Anton Nilsson berättar att det finns rimliga skäl att arbeta tillsammans när det kommer till fiskerifrågor, eftersom flera länder gränsar till samma vatten och hav. Vidare menar han att en gemensam politik skapar bättre förutsättningar för alla och fisket riskeras inte att utnyttjas mer av någon annan. Men samtidigt finns många olika typer av fiskekulturer och lokala skillnader inom EU, där det lätt skapas intressekonflikter. Anton Nilsson presenterar visionen: ”Fisket skall vara miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbart samt bidra till sysselsättning och till att trygga livsmedelsförsörjningen”. I den bästa av världar kan alla faktorer tas i beaktande men verkligheten ser annorlunda ut. Olika intressenter motsätter sig ofta varandra.

CFP har därmed fått kritik att främst ha fokuserat på ekologiska och ekonomiska dimensioner, vilket innebär att regleringen har påverkats av dessa (Urquhart et al. 2014). CFP använder sig av olika typer av säkerhetsmarginaler i sin förda politik. Idag används systemet och begreppet ”maximal hållbar avkastning” (MSY), vilket enkelt innebär den andel man kan maximalt fiska av en art utan att skada beståndet (Europaparlamentet 2022). MSY fokuserar därmed främst på ekologiska och ekonomiska faktorer. EU skall anta sina åtgärder ”i enlighet med bästa tillgängliga vetenskapliga rådgivning”, vilket görs via det Internationella havsforskningsrådet (ICES). Forskningsorganets rekommendationer ligger till grund för hur de årliga kvoterna bestäms, vilka benämns som total tillåten fångstmängd (TAC). Kommissionen ger beställningar till ICES för att sedan få underlag till att fatta

beslut. Kommissionen får ett så kallat MSY intervall (Europaparlamentet 2022). På papper är det ett elegant system genom sina matematiska formler men eftersom naturen och verkligheten är föränderlig så är det i praktiken inte lika smidigt, menar Anton Nilsson. Han beskriver att MSY är ett väldigt precist mått och därmed begränsat. Det tar inte i beaktande helheten, utan bara arten i fråga; inte hela Östersjön – dess miljö och relation till andra arter. EU har därför alltmer börjat arbeta utifrån en ekosystembaserad ansats (Europaparlamentet 2022). Den här typen av regleringar är som sagt satta på en centraliserad EU-nivå, vilket innebär att fiskarna lämnas utanför förvaltningssystemet. Detta innebär vidare att det småskaliga fiskets förmåga att påverka sin försörjning och arbetsmiljö är begränsat (Urquhart et al. 2014; Salmi & Mellanoura 2020). CFP och förvaltningen representerar sällan den lokala fiskaren och ignorerar de sociala och kulturella frågor som orsakas av deras genomförande, och därför känner sig småskaliga fiskare i många fall marginaliserade (ibid.).

Samtidigt riskerar en fiskerinäring helt utan reglering överexploatering av vattnen (Boonstra et al. 2017). Men problematiken av överfisket består. Bernes och Lundgren (2009) skriver att fiskets utveckling har lett näringen in i en kris. Den motorisering och effektivisering som började i början på 1900-talet har bidragit till ett allt större uttag av fisk. Utanför territorialgränserna var det allmänt inga regleringar och det förekom ett fritt fiske ute till havs, vilket har medfört svåra miljömässiga konsekvenser som består fortfarande i dagsläget. Dagens kapacitet att fiska är effektiv och det råder hårda restriktioner, men trots detta har fiskebestånden svårt att återhämta sig.

Som nämnt, blir (småskaliga) fiskare marginaliserade inom förvaltningssystemet, med lågt inflytande i beslutsfattandet. Fiskarna tar därför oavsiktligt och avsiktligt avstånd från myndigheter (Boonstra et al. 2017; Salmi & Mellanoura 2020). När de inte känner sig som en del av eller litar på byråkratin, desto mer sannolikt undviker de byråkratin, exempelvis undvikande av kontakt och samarbeten, eller efterlevnad av regelverk (Boonstra et al. 2017). Komplexiteten med reglering är tidskrävande och när regelverket sätts på en central nivå misslyckas det ofta med att möta: mångfalden av fiskestilar, det lokala sammanhanget och de sociala frågorna kring det småskaliga fiskets behov. Det vill säga den centrala fiskeförvaltningen minskar möjligheterna för fiskare att utöva sitt yrke och få lönsamhet i fisket. Till exempel hindrar tunga och krävande regleringar fiskare från att vara mer diversifierade inom fiskemetoderna (Urquhart et al. 2014; Boonstra et al. 2017; Björkvik et al. 2020). Svenskt småskaligt fiske har traditionellt fiskat med flera redskap efter olika arter, medan fiskeregleringen ofta är organiserad efter redskapstyp och per art. Detta innebär en kollision i hur det fungerar i praktiken (Björkvik et al. 2020).

Diversifiering inom och utanför (till exempel turism) fiskeyrket är också en viktig faktor för att upprätthålla småskaliga fiskes försörjning (ibid.).

4.2 Lokal förvaltning och regionalisering

CFP:s framtida mål är bland annat att öka regionaliseringen, berättar tidigare nämnda EU-parlamentariker Anton Nilsson. En styrningsstruktur för regelverk och förvaltning som tar upp lokala synpunkter och kunskap. Den lokala förankringen gör i teorin att fiskarna kan vara mer delaktiga i beslutsprocesserna, något många författare beskriver som positivt men sällan förekommer (Urquhart et al. 2014; Boonstra et al. 2017; Björkvik et al. 2020; Salmi & Mellanoura 2020; Salmi et al. 2022). Olika typer av fiskarorganisationer finns men lyckas sällan företräda, eller har makt att företräda deras intressen. Flera småskaliga fiskare är därför inte längre medlemmar i fiskarorganisationer (Björkvik et al 2020; Salmi et al. 2022). Dock diskuterar Anton Nilsson att det är svårt att skapa en lokal förvaltning över ett visst område, exempelvis Ålands hav. Det finns risker med att lyfta ut områden till olika typer av ”undantagsområden”. Han ger ett exempel om vid ökning av kvot där fiskebeståndet är av god kvalitet inom det specifika området, riskerar man öppna upp idén för andra områden där överfisket utgör ett stort problem. Han ställer även frågan om hur ”lokal” man vill vara; andra områden i Östersjön kanske skapar en förvaltning som gynnar dem lokalt, men samtidigt missgynnar andra lokala områden i Östersjön.

Anton Nilsson avslutar sitt föredrag med att berätta att den gemensamma fiskeripolitiken kommer i snar framtid revideras och förnyas. Han menar att det är nu debatten börjar: ”Om vi inte engagerar oss och tar plats, kommer någon annan att göra det.”. Jag hoppas därmed bidra till att fylla gapet om de åländska fiskarnas perspektiv och upplevelser som förhoppningsvis kan leda till att denna debatt ökar. Det vill säga att framtidens politik ser och bidrar till att skapa bättre förutsättningar för det småskaliga kustfisket som finns på Åland idag.

4.3 Åland som fiskeration

Åland är en ögrupp mitt i Östersjön bestående av över 6000 öar som är minst 0,25 hektar med en befolkning på ungefär 30 000 personer (ÅSUB 2022). Det som särskiljer Åland från andra områden i Finland är den åländska självstyrelsen vilket ger behörigheten att stifta egna lagar, så kallade landskapslagar inom vissa sektorer. Landskapslagarna omfattar bland annat hälso- och sjukvård, undervisning, kommunernas förvaltning, polis- och postväsende samt det som är intressant för denna uppsats en egen fiskerilagstiftning. Åland har därmed ett eget lagting som

stiftar landskapets lagar och vidare en åländsk regering, den så kallade landskapsregeringen (Ålands landskapsregering 2022). På landskapsregeringens näringsavdelning finns Fiskeribyran vilken arbetar för den åländska fiskerinäringen. Fiskerinäringen skall vara ”konkurrenskraftig, ekonomisk lönsam samt ekologisk och socialt hållbar” (Ålands landskapsregering 2023).

För att få fiska på Ålands fiskevatten är huvudregeln att fiskaren fått tillstånd av vattenägaren att utföra fiske. Ålands fiskevatten är indelade i privata vatten, samfällda vatten vilka kan vara gemensamma för en by och ofta förvaltade av fiskelag, allmänna landskapsvatten och vatten som förvaltas av Landskapets fastighetsverk vilka är landskapets enskilda fastigheter (Ålands landskapsregering 2021).

I rapporten “Fiskerinäringens betydelse för samhällsekonomin på Åland” från 2019 ges en bakgrund om åländska yrkesfiskare och dess situation. Fiskerinäringen på Åland inkluderar yrkesfiske, fiskodling, fiskhandel och fiskförädling varav de två sista har störst omsättning. Handel och förädling står för nästan 80% av den totala omsättningen, fiskodling runt 17% och yrkesfisket endast runt 3% (ÅSUB 2019). Antalet sysselsatta inom fiskerinäringen var 194 personer under 2017, vilket motsvarar ungefär 1,3% av den totala sysselsättningen på Åland. Men det är betydligt fler om man inkluderar alla som får någon typ av inkomst från fiskerinäringen. Medelåldern hos yrkesfiskare är hög, cirka 52 år (2017) (ibid.).

Yrkesfiske kan delas in i tre kategorier: egentliga yrkesfiskare, binäringsfiskare och övrig fiskare. Dessa kan även kallas kategori ett, två och tre fiskare. Egentlig yrkesfiskare har fiske som sin huvudsyssla, det vill säga 30% eller mer av sin bruttoinkomst. Binäringsfiske är mellan 15-29 % och övrig fiskare är mindre än 15%. En annan typ av indelningsmetod är baserat på vilket fiske man utför: storskaligt havsfiske efter kvoterade arter, småskaligt kustfiske efter kvoterade arter och småskaligt kustfiske efter icke-kvoterade arter (ÅSUB 2019). Kvoterade arter är lax, torsk, strömming och vassbuk (skarpsill). Icke-kvoterade arter (benämns också som fjällfisk och rundfisk bland fiskarna) är exempelvis gädda, abborre flundra, gös och sik (ibid.).

Statistik tagen från Fiskeribyran år 2019 i november fanns det totalt 236 registrerade fiskare varav dessa var 20 kvinnor. Egentliga yrkesfiskare bestod av 33 personer, medan binäringsfisket stod för 20 personer och 183 personer inom övriga fiskare. Bland de 20 kvinnorna var det två egentliga yrkesfiskare och 18 övriga fiskare (ÅSUB 2019). Utifrån radioreportaget presenteras en allt vanligare trend där egentliga yrkesfiskare i stället blir binäringsfiskare på Åland (Ålands radio 2021).

5. Dagens fiskare på Åland

Kapitlet introducerar de fiskare jag har interagerat med. Det beskriver deras vardag och hur fisket har förändrats över tid både gällande regelverk och lönsamhet. Vidare varför de valt att vara fiskare trots de utmaningar som de upplever och slutligen diskussion relaterat till mina valda analytiska begrepp.

5.1 Fiskarens livsstil

Jag har haft möjligheten att träffa olika typer av fiskare. Nedan beskriver jag dessa och exempel på hur en fiskares vardag kan se ut. Laxfisket är viktigt för alla fiskare då laxen är eftertraktad och är i dagsläget mer inkomstbringande, jämfört med annan fisk. Innan 2008 fiskades mycket lax runtom Åland och i hela Östersjön, och det var då tillåtet att använda drivgarn. Det är ett nät som inte är ankrad och så att säga drivs med vattnet. Efter förbudet är det tillåtet att fiska lax med nät som är ankrade. Laxfiskesäsongen har också alltmer begränsats till att idag vara en period mellan första maj och sista augusti. Ser man till laxkvoten har den också minskat alltmer och i dagsläget finns endast ett småskaligt laxfiske kvar på Åland.

Både Lars och Erik deltar i det vetenskapliga torskfisket. Det vetenskapliga torskfisket är ett projekt som kom efter att torskfisket stoppades 2020. Syftet med projektet beskrivs i kapitel 6.3.2 'Torskkvoten'. Det är ett samarbete mellan Fiskeribyrån, LUKE (Naturresursinstitutet) och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Om torskfiske kommer att bedrivas i år (2023) är det 25 ton rensad vikt fördelat på tre fiskare som tillåts att fiskas. Ett vetenskapligt fiske får maximalt pågå i tio månader och därför fördelas perioden för torskfiske från mars till december. Torsknäten läggs ute mitt på Ålands hav på 200 meters djup. Erik berättar att han åker ut klockan sex på morgonen och är hemma ungefär klockan sex på kvällen en vanlig fiskedag. Lars instämmer att det tar ungefär 10-12 timmar när man skall dra upp torsknät, vilket görs maskinellt. Både Erik och Lars fiskar ensamma. Erik fiskar varannan dag och lämnar därmed näten två nätter. Eftersom näten ligger på så djupt vatten hålls vattnet kallt och fisken klarar sig bättre. När Erik är i land behöver han själv lämna fisken till grossist. Lars berättar att han fiskar runt 150 kg torsk per gång men att han nått upp till 300 kg som mest.

Erik arbetar också hos en fiskgrossist. Det är perioder då han både fiskar och arbetar på grossistbutiken. Han beskriver det som att man nästintill inte har något liv under den tidsperioden och ständigt jobbar mot klockan. Erik är också småbarnsförälder och berättar att hemsituationen kan bli ansträngd, eftersom han inte hinner bidra så mycket på grund av det tidspressade arbetet. När tiden inte räcker till blir det inte heller så roligt att fiska, förklarar han.

Majoriteten av de fiskare jag har intervjuat fiskar icke-kvoterade arter eller som flera fiskare benämner det fjällfisk och rundfisk. De fiskar bland annat gös, abborre och sik. Lars kombinerar det så kallade fjällfisket med torskfisket. Markus, Gerd och Stig fiskar främst fjällfisk och rundfisk samt lax när det är säsong/tillåtet. Dessa förädlar också själva, vilket jag beskriver närmre i kapitel 8.3 'Förädling'. Stig fiskar i snitt tre till fyra dagar i veckan och förädlar samt säljer utöver det. Gerd och hennes man, Leif förbereder ordentligt sina produkter två dagar inför sin försäljningsdag och fiskar därmed under några dagar före. På vintern har de nät under isen som de går till varannan dag och så har de saxar som de behöver gå till varje dag. Gerd beskriver att det är mer flexibelt att fiska på sommaren, men att det är större risk för säl och skarv. Följande är ett exempel där Markus beskriver en vanlig dag:

Till exempel nu i april börjar jag fiska sik så då stiger jag upp fyra på morgonen ungefär och far ut och lägger nät. Sedan dricker jag lite kaffe, far runt och skrämmer lite grann för att sedan ta upp näten. Därefter ska ju fisken tas om hand och näten skall redas, oftast är man ju, ja beror ju på fångster men oftast är man ju klar vid 14-tiden. Ibland lägger man på nätterna men p.g.a. sälens utbredning så lägger man inte över nätterna mera, för då finns inget kvar.

Sälen påverkar starkt fisket och är något jag beskriver djupare i kapitel 7.

5.2 Historisk tillbakablick

Yrket som fiskare är en yrkeskår där medelåldern blir allt högre. Detta har möjliggjort att jag har fått historiska perspektiv hur fisket har varit på Åland. Flera började fiska under en blomstrande tid. Kvoterna var då mycket större. Exempelvis berättar Lars att laxkvoten på Åland på 90-talet uppgick till runt 23 000 laxar. För närvarande är det endast cirka 2000. Han fortsätter och berättar att sälens utspridning var mycket mindre på den tiden och därmed var det enklare att lämna sina nät utan att riskera att bli utan fångst. Lagstiftningen var inte lika reglerad och därför existerade havsfisket på ett annat sätt på den tiden. Under 80-talet kom den så kallade torskboomen då det fanns otroligt mycket torsk. Lars berättar:

Det var ju torsk överallt, man kunde ju inte missa dem heller. Vi kunde ju pilka här ute vid bojen, vi kunde ju pilka torsk (...) Vi vågade inte lägga ut så mycket bragder (nät) som vi hade

heller, vi skulle ju komma iland också, båten skulle ju flyta, det är ju inga bara att fiska, man ska ta hand om det också.

Hans berättar hur hans pappa höll på med småskaligt fiske när han var liten men att det blev allt mindre lönsamt när trålarna började introduceras på Åland. Trålare började komma redan på slutet av 50-talet och under 70-talet fanns 52 registrerade trålare på Åland, berättar han. Det storskaliga fisket existerade på ett annat sätt förr, samtidigt som det är värt att påminnas om att hur storskaligt trålfiske såg ut, då det inte går att jämföra med vad dagens storskaliga trålfiske innebär. Markus som tidigare arbetat på trål ger en jämförelse:

På Åland fanns det många trålbåtar, om de hade tio ton var de ju överlyckliga. Det var ju en superfångst. Nu, jag har varit med och fått 610 ton på 18 timmar, jag kommer inte fiska så mycket fisk i hela mitt liv.

Dåtidens trålare var mycket mindre än dagens. Idag är de färre men betydligt effektivare som Markus nämner ovan. Detta speglas även svaret på min fråga till Karl om han såg sig som en storskalig fiskare, eftersom han bedrev havsfiske med en båt som var runt 20 meter och fiskade i hela Östersjön. Han anser att all hans fiske var småskaligt om man jämför med annan typ av fiske, exempelvis dagens trålfiske som benämns ovan. Något annat som också förändrats är vad strömming och vassbuk förädlas till. Hans berättar att under deras tid som fiskare så gick ungefär 70 % till matkonsumtion medan han har en bekant i branschen idag som ungefär får 20-30 % till matkonsumtion medan resterande går till fodermjöl. Detta beror på att strömmingen blir allt mindre och därmed inte anses värda att filea.

Havsfisket som exempelvis Hans och Karl bedrivit, presenteras som otroligt intensiva arbetsperioder. Båda gjorde längre resor på Östersjön; i Karls fall laxfiske och Hans trålfiske på strömming och vassbuk. Hans berättar att ibland räckte inte dygnets alla timmar till och även Karl berättar att vissa perioder var det bara några timmars sömn per natt. Hans berättar att de räknande timmar emellanåt och att de gjorde flera 100 timmars arbetsveckor under sitt arbetsliv. Karl tror att det är en av den hårdaste typen av fiske. Laxfisket var som bäst på hösten, och på vintern när man fiskar med krok kunde de också få stora mängder fångst emellanåt. Karl hade tre i sitt team under vår och höst, på vintern var de fyra personer. Hans arbetade generellt i arbetsteam på fyra man men var det mycket arbete tog de med en extra person.

Karl berättar att laxfisket varierade beroende på säsong. Under sommarhalvåret var det ofta fint väder, varmt och inte så mycket blåst. Till skillnad från vintern då blåsten konstant rullade på och gick upp till 20 sekundmeter, med nederbörd och kyla. Till största del fiskade de lax på nätterna men under sommarhalvåret kunde de också fiska på dagtid. När de fiskade i Östersjön lade de ut näten runt sex-tiden

på kvällen, för att sedan ta lite paus och sen upptag vid klockan ett på natten. Om allt hade gått bra så var de färdiga runt tio-tiden på förmiddagen och då skulle allt vara rensat och isat i lastrummet. Efter det fanns tid till frukost och vila för att sedan börja om schemat igen. Det innebar få timmar sömn och om något gick snett så ledde det till ännu mindre sömn. När de fiskade som mest, for de i princip och lastade av fisken, och for sedan igen. Resorna kunde vara runt en vecka. På våren fiskade de måndag till fredag, eftersom de befann sig nära Åland. Hans berättar att deras arbetsveckor var från fredag till onsdag, eftersom de skulle landa fisk till måndag morgon.

Om det var skitdåligt väder, att man inte kunde fara var det en annan sak, men annars kunde man aldrig planera födelsedagskalas eller bröllop för vi var aldrig hemma. Åtta till fem kan du glömma.

5.3 Lönsamhet i fisket

Ovan beskrivs hur fisket var en berikande näring eftersom det fanns andra typer av möjligheter att bedriva fiske, på grund av delvis större tillgång på vissa arter, färre regleringar och priset på fisken var gynnsammare. Fiskarna menar att prisutvecklingen på fisk har varit negativ och fiskarna får ut allt mindre ut av så kallade råvaran. Livsmedelsförädlingen och livsmedelsbutiker är de aktörer som tjänar bäst på fisken, menar exempelvis fiskare Hans. Kvoterade arter är efterfrågade och upplevs därmed ge ett bättre pris. Dock är kvoterade arter begränsade, samtidigt som det är väldigt svårt att komma upp i de mängder som krävs för att det skall bli lönsamt för icke-kvoterade arter. Vidare berättar flera fiskare att det helt enkelt är för dyrt att vara fiskare idag. Hamnhyor, redskap, bränsle, maskinunderhåll med mera behöver täckas av vad fisket ger och det är tyvärr en ekvation som är allt svårare att få ihop. När jag pratade med Lars kom en binäringsfiskare med i samtalet en stund och säger skämtsamt att ”jag är binäringsfiskare för jag har råd att vara fiskare när jag är pensionär”. I intervjun med Fiskeribrån förklarades detta ytterligare. Allt fler hör till kategorierna binäringsfiskare eller övriga fiskare, eftersom det blir allt svårare att leva på fiske. Fiskarna behöver ofta finansiera fisket med ett annat arbete, som till exempel Erik, i och med det begränsade torskfisket han bedriver.

Jag frågade också Lars huruvida det är värt att stå och vakta näten så mycket eftersom det gör att det går åt mer bränsle. Han förklarar, att risken om man inte vaktar är att man inte får någonting att sälja på grund av sälen, och då blir det en förlust. Det vill säga genom att vakta näten får man i alla fall lite fisk. Dock vid senaste utfärden Lars gjorde fick han dålig fångst och då sa binäringsfiskaren skämtsamt att han har gjort bättre ifrån sig eftersom han inte åkt ut alls. När det

kommer till bränsle, berättar Erik att fiskaren har rätt till viss ersättning men i och med den snabbt gradvisa ökningen av bränslepriser så har inte ersättningen följt med i utvecklingen.

Andra utmaningar när det kommer till lönsamhet är att redskapen har blivit dyrare och svårigheten att göra större investeringar i och med osäkerheten gällande kommande restriktioner. Till exempel köpte Stig redskap specifikt för torskfisket och hann fiska med dem några år men sedan förbjöds torskfisket och nu står redskapen och samlar damm. Detta är något han inte är ensam om. Erik som får bedriva ett litet torskfiske tycker det är svårt att veta när och om han skall förnya redskap och andra verktyg som behövs, eftersom han inte vet om han kommer att få fiska torsk kommande år.

5.4 Varför fiskare?

I tidigare kapitel har de fiskare introducerats som jag interagerat med. Interaktionen ger en inblick i hur det är att vara fiskare samt vilka utmaningar som finns. Hur kommer det sig att de då väljer att vara fiskare trots till synes en svår framtid?

Alla fiskare har på ett eller annat sätt vuxit upp med fisket, ofta en förälder eller släktmedlem som bedrivit fiske. Det belyses av flera att det är en svår näring att börja i om man inte har det ”i generna”, det vill säga att det har ärvts vidare. Fiskets ses som mer än ett arbete; det är en livsstil. Gerd berättar till exempel om sin man Leif, att när de är lediga ute på stugan efter arbetsveckan föreslår han ändå om de skall ut och kasta lite (spinnfiske). Jag frågar Lars hur länge han tänkte hålla på med fisket, eftersom han är i pensionsåldern. Då berättar han en historia om en man som metar i en hink på ett ålderdomshem och fortsätter med att säga; ”så blir det med mig” avslutat med ett skratt.

Flera nämner också friheten som en av de främsta anledningarna till att fisket är tilltalande. Friheten att få vara ute i naturen, speciellt under våren med dess fina väder, fågelkvitter och mäsarnas iver, är något alla informanter uppskattar. Sedan flexibiliteten och möjligheten att vara sin egen. Erik berättar att han trivs som anställd, men att om han fick välja så skulle han bara vilja fiska. Karl berättar om spänningen och fiskets utmaningar som ett driv; han vet aldrig från den ena dagen till den andra vad som händer. Han menar också, att förr gick det att tjäna stora summor pengar på fisket vilket var en spänning i sig. Lars berättar på ett liknande vis om den jaktinstinkt som finns hos fiskaren och nöjet i det. Dock betonar han att det finns två typer av fiskare; personer som gör det för ekonomiska anledningar och de som har yrket för fiskandets skull:

En del fiskar, fiske är en sak men ekonomin är en annan. Du fiskar för att du skall få fisk, sen om du får betalt för det, du vill ju ha så mycket fisk som möjligt, det är ju det de går ut på, det är ju rovdrift om man säger så. Sen om man får lite sämre betalt, det får du ta sen då. Och du vet ju inte förrän du har levererat fisken, vad du får. (...) En del räknar bara på pengarna. Sen fiskar de inget alls, så de är ekonomiska fiskare, när de lönar sig så fiskas de annars vill de inte fara ut heller.

Fisket är en osäker näring att hålla på med. Priserna fluktuerar och fångsten varierar. Lars berättar att man blir van att det går upp och ner, att man helt enkelt tar det med ett skratt om det går åt skogen en dag. Det beskriver den spänning som informanterna berättar om ovan. När det går bra mår man också bra och när det går dåligt behöver man ha en viss inställning till det. Erik beskriver det som att man är ”omedvetet upplärd i att det kommer sämre tider”. Medan Lars poängterar att ”om man är negativ, så förstör det hela dagen (...) Man måste se det på det viset, annars blir det så tungt”.

5.5 Analysdel 'Dagens åländska fiskare'

Ovanstående kapitel skildrar hur det är att vara fiskare på dagens Åland. Den övergripande berättelsen visar hur fisket är mer än bara ett arbete; det är en livsstil, som både skapar och kännetecknar en viss identitet, ett slags fiskarhabitus, för att använda Bourdieus terminologi. Det som fiskarna beskriver i ovanstående kapitel visar hur fiskarnas livs- och vardagsvärld är formad. Den består av förhållandevis flexibla och stundvis tunga moment samt kan innebära långa arbetsdagar. Ovan introduceras och beskrivs de olika fisketyperna och vilka förutsättningar dessa kräver. De åländska fiskarnas habitus är starkt kopplat till att kunskaper och färdigheter gått i arv i familjer där fiskare vuxit upp med fisket (se Broady 1991). Fisket och att vara fiskare har förändrats och utvecklats till en allt svårare bransch att uppnå lönsamhet i. Fisket har i flera fall blivit en för dyr näring att bedriva. Den osäkerhet som präglar fiskets har, enligt min mening, hjälpt till att göra att fiskarna har en beredskap att vara beredda på olika prövningar samt byggt upp en envishet och en styrka som gör att de kan få sin näring att fungera, trots alla svårigheter.

Fiskarna strävar efter att kunna känna trygghet ekonomiskt och socialt. Jag väljer att definiera den sociala arena där de är verksamma och där mening samt identitet skapas som ett socialt fält i Bourdieus bemärkelse. Detta sociala fält är präglat av fisket och inkluderar ett antal aktörer, förutom fiskarna själva. Inom fältet kan det både finnas styrkor och svagheter att vara fiskare, det vill säga de praktiska och reflekterande färdigheter som fiskaren har kan både bidra till verksamheten samt försvåra den. Förr, från 50- till och med 90-talet när exempelvis trålfisket var utbrett och havsfiske var tillåtet på ett annat sätt än idag så uppnådde fiskarna bättre lönsamhet. Då fanns det ekonomiska och politiska resurser som stärkte fiskarnas

position i det sociala fältet. Dock har utvecklingen lett till allt fler begränsningar kring redskap, kvoter och prisfluktuationer. Detta har försämrat fiskarnas möjligheter till ekonomisk lönsamhet. Dessutom har antalet yrkesfiskare blivit allt färre och förvandlats till en minoritet inom fiskerinäringen. Dessa faktorer har därmed försämrat fiskarnas position i det sociala fältet, eftersom strukturen och positionerna mellan de kollektiva aktörerna i det sociala fältet har förändrats. Det betyder att både fiskarnas resurser och handlingsutrymme har begränsats och de konkurrerar om alltmer begränsade resurser.

Vilka tillgångar, det vill säga kapital som är åtråvärda inom det sociala fiskefältet kan variera (se Broady 1991). En fiskares kunskap kring själva fisket kan anses vara en viktig tillgång inom fältet men har alltmer negligerats på grund av den redovisningskultur som fisket påverkas av. Denna kultur skapas av den lagstiftning som reglerar fisket och tvingar fiskarna att ändra sitt beteende och agerande som fiskare (se Shore & Wright 2015). Detta ställer krav på att fiskarnas sociala och kulturella dispositioner måste anpassas till fältets nya villkor, annars riskerar hen att bli marginaliserade (se Urquhart et al. 2014; Salmi & Mellanoura 2020). Detta kan leda till att fiskarna upplever sig alienerade till sitt yrke och det fält som verksamheten är inbäddad i.

Ett exempel som beskrivs ovan är när Erik nämner stressen över att både arbeta hos fiskegrossisten och som fiskare. Han upplever tidvis att han springer efter klockan. Detta kan beskrivas djupare med hjälp av Rosas (2019) beskrivning av alienation. Erik har sina rötter i fisket, det vill säga han ser det sammankopplat med sin släkt och sin uppväxt. Han berättar att han inte vill sluta i dagsläget, men samtidigt tycker han det är oroväckande när han inte har någon stor framförhållning till hur framtiden ser ut. Det kan beskrivas att Erik hamnar i det Rosa benämner som "frusen tid". Han upplever en viss maktlöshet att påverka sin framtid och det tempo som krävs för att bedriva näringen. De tre tidsperspektiven är därmed inte sammankopplade och enligt Rosa uppstår därmed alienation. Erik har egentligen inte valt och tänkt att hamna i denna position från början, men det har blivit så eftersom torsken endast får fiskas så kallat "vetenskapligt". För att få det att gå ihop ekonomiskt arbetar han därför extra. Det skulle kanske vara smidigare för honom att lämna fisket, men han vill inte, eftersom fisket beskriver vem han är och är också det han kan. Det visar att Erik har en stark identitet som fiskare. Vid ett totalt stopp för torskfiske kanske Erik antingen tvingas sluta eller byta till fjällfiske, vilket påverkar hans sätt att vara fiskare. Därmed kommer hans habitus att sannolikt modifieras. Detta eftersom Eriks habitus skulle behöva utvecklas och anpassas, eftersom han behöver lära och förhålla sig till en ny fiskestil, eller alternativt avsluta fisket. Associationen till att vara fiskare förändras och riskerar att försvinna, vilket

kan förstärka känslan av att uppleva sig alienerad, det vill säga i det närmaste maktlös (se Rosa 2019).

Exemplet visar på hur en så kallad redovisningskultur² kan förändra fiskarnas agerande och hen kan uppleva en allt större maktlöshet i förhållande till det fält hen verkar inom. Lagstiftningens/kulturens inverkan kolliderar med den bild fiskare gett när jag frågade varför de ville vara fiskare: friheten, närhet till naturen, flexibiliteten och att vara sin egen. Vidare kan detta bedömas vara en effekt av moderniteten som också genomsyras av redovisningskulturen, där det småskaliga fisket som livsstil och yrke inte passar in inom de ramar som redovisningskulturen idag skapar. Detta betyder att redovisningskulturen bidrar till Rosas föreställning om alienation, eftersom hen tvingas sträva till att uppnå högre ”effektivitet”, definierad av lagstiftares föreställning, i en värld av konkurrens (se Rosa 2019).

---

² Begreppet redovisningskultur exemplifieras mer utförligt i följande avsnitt.

6. Lagstiftningens hinder att fiska

Detta kapitel beskriver hur lagstiftningen och dess regleringar påverkar fiskarna i sitt arbete. Först presenteras registrering, dokumentering och rätt till fiskevatten, vilka alla är förutsättningar för att kunna bedriva ett fiske. Vidare berättar informanterna om kvotsystemet och diskussioner hur politiken inverkar samt borde inverka på fiskarna. Avslutningsvis presenteras analys över kapitlet.

6.1 Registrering och dokumentering

Tom och Tina på Fiskeribrådan berättar för mig att det finns ett kapacitetsutrymme över hur många fiskare som kan tillåtas. Åland har ett visst tak över hur många fiskebåtar som får registreras. Det här kapacitetstaket begränsar antalet fiskare. Kapacitetsutrymmet, berättar Tom, är beräknat på att man ”inte får ha mera fiskekapacitet än mätt i samtliga båtars totala storlek och motorstyrka. Det mäts i bruttoton och kilowatt”. När detta direktiv kom innebar det att flera fiskare inte kunde registreras, då kravet är att både vara registrerad fiskare och ha en registrerad båt. Idag är läget relativt stabilt för småskaligt fiske, vilket innebär att det finns platser för att registrera sig. Dock finns det inte utrymme för storindustri som exempelvis trål (Åland har en registrerad trål idag). Emellertid kan det bli problematiskt, exempelvis skrev Erik ut sig från yrkesfiskarregistret på den finländska sidan och ansökte om att skriva in sig i det åländska registret. Processen tog ganska lång tid och när han fick tag på en båt var registrets kapacitetsutrymme fyllt. Erik hade förberett allting annat, sagt upp sig från sitt tidigare arbete och ville nu börja fiska. Erik fick dock så småningom en plats.

Skolelever förr, som ville fiska på sommaren som sommarjobb, kunde inte längre göra det, eftersom det inte är tillåtet att sälja fisk i förstaled om hen inte är registrerad fiskare. Detta skapade problem för att förmedla yrket vidare, intresset skapades inte på samma sätt, bibehålls inte och kunskapen försvinner allt mer. Tom berättar, att det är en balansgång i hur man skall förhålla sig till frågan, eftersom de skulle kunna öppna upp för skolelever att fiska under sommaren men med risk att man inte har utrymme för att registrera en framtida yrkesfiskare senare. Vid frågan hur stort kapacitetsutrymme är svarar Tom att ”Idag har vi ungefär 25 yrkesfiskare (fiskeinkomst är större än 30 % av sina bruttoförvärvsinkomster), kanske runt 15 binäring (fiskeinkomst mellan 15 och 30 % av sina bruttoförvärvsinkomster) och övriga 175 fiskare är under 15% (vars fiskeinkomster är under 15 %). Av dem är det många som inte ens fiskar, men de vill ändå vara med”. Han fortsätter att förklara att så länge det finns kapacitetsutrymme finns ingen orsak att tvinga bort

de fiskare som inte fiskar i dagsläget. De brukar registrera ungefär fem till sex nya per år för småskaligt fiske och det är ofta personer som avslutat ett arbete och därmed har mer tid över för att bedriva fiske, det vill säga kategori tre fiskare är merparten. De registrerade består främst av äldre pigga pensionärer och en handfull som är 35 år och yngre. Det berättas att under de senaste tio åren kanske det har registrerats fem personer som egentliga yrkesfiskare.

När jag frågar om dokumentering är något som känns belastande för fiskarna är det blandade svar. Majoriteten anser inte att det är några problem. Lars säger att ”man har blivit så van” och Markus menar att det är förhållandevis enkelt och att ”det är inget att haka upp sig på, absolut inte”. Karl och Hans som bedrev havsfiske över landsgränser hade mer dokumentering. Dessutom fiskade de kvoterade arter vilket innebar mer kontroll i sig. Vid fiske av kvoterade arter, exempelvis lax, ska fiskare lämna in loggrapport över hur mycket lax de fiskat varje gång de kommer iland. För icke-kvoterade arter skall en loggrapport lämnas in månadsvis.

6.2 Rätt till fiskevatten

Vattenfrågan är en nationell fråga och landskapets enskilda fiskevatten förvaltas av Fiskeribyrån tillsammans med Landskapets fastighetsverk som tilldelar fiskekort mot en kostnad. Fiskekort för yrkesmässigt fiske tilldelas i första hand åt egentliga yrkesfiskare och binäringsfiskare, det vill säga övriga fiskare får generellt inte utrymme att fiska på landskapets vatten. Dock är till största del av vattenområdena på Åland privatägda. Tom hävdar att trots att Fiskeribyrån har den övergripande förvaltningen av fiskevatten på Åland, så har Fiskeribyrån svårt att påverka i och med privatpersoners starka äganderätt. Det betyder att det är upp till den person som äger vatten om fiskaren får fiska där eller inte. Det gäller alla typer av fiske: kommersiellt fiske, fritidsfiske och turistfiske. På landskapets vatten, handlar det snarare om fiske av kvoterade arter och därmed en begränsad fiskemängd i enlighet med EU:s bestämmelser samt om fiskaren överhuvudtaget är med på kvoten (uppfyller kraven för att beviljas licens för ett visst fiske). Konsekvenserna blir att det skapar utmaningar för fiskare att få rätt och tillgång till fiskevatten.

Gerd berättar att hon och hennes man både äger och arrenderar fiskevatten på årsbasis. De får också lov att fiska hos en vän som äger vatten. Hon menar att ”man får hela tiden ha krokarna ute för att kolla var man kan få tänkas lägga [nät]”. Det innebär vidare att det är kostnader för fiskare att få fiska på olika vatten. Gerd berättar att de i snitt kanske lägger 500 euro per år på rätt till fiskevatten. Markus berättar om fördelen att få fiska själv på ett område, eftersom man kan planera sitt fiske efter behag medan på landskapets vatten kan det se annorlunda ut: ”På

landskapsvattnen är det ju krig stundvis, vem som kommer först och sen far nästa efteråt och det funkar inte riktigt”.

Tom berättar vidare att i Finland har man löst rätten att utföra fritidsfisket genom spinnfiskelagen, där staten gav tillstånd för fiske med handredskap på andras fiskevatten. Detta gällde inte yrkesfiskarna och skapade en orättvisa mellan fiskegrupperna, dock har detta inte införts på Åland. Ordföranden för Ålands fiskare ser fördelarna med den egna fiskeriförvaltningen över fiskevatten:

Det kan hända att man som yrkesfiskare inte har tillgång till alla vatten men det gör att det blir bättre på ett totalt sätt, mera gädda och mera fisk runt Åland för att det finns sådana här små områden som kanske ingen vill att någon skall fiska på. Det blir som reservat då och sportfisketrycket blir inte så hårt heller.

6.3 Kvoter

Över fjällfisket har Åland självbestämmanderätt enligt självstyrelselagen men de kvoterade arterna (strömming, vassbuk, lax och torsk) bestäms av EU. Åland framför sina åsikter via ministeriet i Helsingfors. Kvoterna bestäms på årsbasis efter vad ICES har kommit fram till enligt sin forskning. Tom berättar hur kvoterna fördelas mellan Åland och Finland:

När EU fördelar kvoter så får Finland då en nationskvot och sen finns det sen 2017 en uppdelning på tre utav de här kvoterande arterna; strömningen, vassbukan och laxen som är delad mellan Åland och Finland. Så vi har en procentuell andel av Finlands kvot som vi administrerar. Torsken är fortfarande gemensam för hela landet.

Om den kvot som Åland tilldelas, överskrids tas det bort andelar på följande års kvot. Samma sak gäller om fiskarna inte fiskar upp kvoten; då läggs det över kvotandelar till följande år. Tom berättar vidare att EU har något som heter ”den relativa stabiliteten”, vilket innebär att kvoternas procentuella fördelning mellan staterna skall vara likställda. Det här påverkar bland annat laxfisket i Östersjön. ICES har det senaste åren utgått från två bestånd i egentliga Östersjön och i Bottniska viken. Ett i söder och ett i norr, där det södra laxfiskebeståndet är svagt och där man rekommenderas att inte ha ett riktat laxfiske. I norra delen där laxen är riklig, är det tillåtet att fiska lax. Det innebär, att trots att fiske i söder inte rekommenderas, så får ändå de länderna kvot, enligt den relativa stabilitetsprincipen. Samtidigt som länderna runt Bottniska viken, Sverige och Finland (inklusive Åland) även de får kvotandelar tilldelade enligt samma princip trots att bestånden skulle kunna beskattas högre. Detta bidrar till behov av kvotförhandling mellan medlemsländerna. Detta system kan uppfattas vara rättvist men det skapar också en stor komplexitet, eftersom länderna som ger bort sin kvot

gärna vill ha något i utbyte. För Åland är det av största vikt att man har tillgång till kvot för fiske av lax och torsk. Fastän riktat torskfiske i dagsläget är förbjudet bedriver man ett för hela Finland viktigt vetenskapligt fiske för vilket man behöver tillgång till en tillräckligt stor fiskekvot. För att Åland (Finland) skall ha sitt vetenskapliga torskfiske och ett befintligt laxfiske behövs flera byten göras med Danmark.

6.3.1 Laxkvoten

Historiskt var Åland ett av de ledande områdena i Finland inom laxfisket och hade den största andelen av den nationella kvoten på lax. Mellan 1987 och 1991 hade Åland drygt 34% andel av laxkvoten. Under 90-talet delades laxkvoterna mellan Åland och fastlandet, på åländskt initiativ. År 1997 hade Åland en 29% andel. Efter drivgarnsförbudet 2008 uppgick andelen av laxkvoten till runt 20% (Finlex 2021). Informanterna berättar att drivgarnsförbudet ledde till att havsfisket på lax i princip försvann, vilket var förödande för det åländska fisket. Dessförinnan hade flera begränsningar gjorts kring när man får fiska lax. Det vill säga säsongen blev kortare och kortare. Den nationella kvoten har minskat genom åren i enlighet med ICES rekommendationer. I dagsläget är det tillåtet att fiska lax mellan maj och augusti, varav Åland har ungefär åtta procent av den nationella kvoten. Detta motsvarar ungefär 2000 laxar totalt per år inklusive de kvotbyten som skett med Danmark. Antal laxar kan variera men den procentuella andelen är densamma.

Konsekvenserna kring drivgarnsförbudet begränsade flera fiskare. Karl berättar att redskapen helt tappat sitt värde och att de förlorade sina arbeten och därmed inkomster. I och med förbudet skulle de få ersättning genom EU-medel, men det fick inte fiskarna på Åland, vilket upprörde Karl och andra fiskare. Karl berättar vidare att på fastlandet fick de full ersättning, medan på Åland fick fiskarna inget ekonomiskt stöd för avvecklingen. Både Karl och ordföranden för Ålands fiskare berättar att Åland var en av få, av de berörda områdena, som inte fick ersättning. Fiskarna på Åland behövde därmed mer eller mindre klara sig själva för att finna nya vägar för att skapa ett lönsamt fiske. En tid efter förbudet reviderades laxkvoten mellan Åland och Finland. Statistiken var enligt ordföranden missvisande, eftersom flera fiskare på Åland under den perioden fiskade väldigt lite lax. Karl är djupt besviken över att inte Ålands landskapsregering stod på sig mer i diskussionen, eftersom fiskarna inte har möjlighet att fiska på samma sätt, även om ICES rekommenderar en större kvot, det vill säga, problematiken med kvotfördelningen kvarstår. Tom berättar att fördelningen mellan Åland och Finland gick upp till Högsta domstol då de inte var överens om fördelningen. Ordföranden menar att Finland hade rätt att ensidigt bestämma i ärendet, enligt grundlagen.

Fördelningen mellan Åland och Finland anses orättvis menar några fiskare. De har en för liten andel och dessutom är det tusentals laxar som inte blir fiskade på den finländska sidan. Åländska fiskare tycker då, att de borde få en del av deras kvot om de ändå inte fiskar upp den. Stig berättar till exempel vilken skillnad det skulle göra för honom om han fick fiska mer lax. Han fiskade ungefär 180 laxar förra säsongen och om han fick fiska 100 till skulle det göra mycket för honom. Flera fiskare berättar att laxen de senaste åren har ökat och enligt ICES kommer laxfiske upp till 75 000 laxar i norr mellan Sverige och Finland att tillåtas. Men av finländska regionalpolitiska skäl rekommenderar myndigheterna inte att yrkesfiskare till havs skall ha högre kvot, detta eftersom stödet för det turistiska fisket på lax i älvarna är starkt bland väljarna. Sport- och turistfisket är också mängdreglerade. Ordföranden för Ålands fiskare är kritisk till detta, eftersom laxen har bäst kvalitet för konsumtion när den är i havet och blir allt sämre när den rör sig upp mot lek. Dessutom tycker han att det är tvetydigt att få fiska lax i älvarna: ”Här på Åland tycker man att man försöker vara försiktig på de platser där abborrar, gäddor och sikar men laxen fiskas helst vid lekplatsen”. Tom berättar att Finland totalt hade en kvot på ungefär 24 000 laxar, varav 17 000 blev fiskade år 2022. Jag frågar Tom om det diskuteras om huruvida Åland borde ha större kvot, eftersom fiskarna på fastlandet inte använder upp hela sin kvot. Han svarar följande:

Men problemet är det att laxen passerar Åland allra först och vi fiskar vår kvot och avslutar vårt fiske innan de börjat fiska i Finland ännu. Och när man vet om den finländska andelen av kvoten blir uppfiskad eller inte är det redan för sent att flytta kvotandelar till Åland för då finns ingen lax kvar mera då har den redan passerat den här vandringen.

Tom tror inte heller att möjligheten till en åländsk större kvot är så lätt att förebygga till nästkommande år, eftersom de finländska fiskarna antagligen inte vill att deras kvot skall minska, ifall det råder ett bättre fiske följande år.

Den delade laxkvoten är sedan olika fördelad på Åland och fastlandet, vilket fiskare har reagerat på eftersom det finns både för- och nackdelar. På fastlandet har fiskarna individuella kvoter, medan de på Åland fiskar på den gemensamma kvot man fått, tills den tar slut. Markus skulle föredra individuella kvoter, eftersom han då skulle kunna planera sitt fiske bättre efter den efterfrågan. Lax är eftertraktat till midsommar, men till exempel kvoten för förra årets laxfiske angavs vara uppfiskad redan i början på juni. När säsongen för lax börjar i maj förklarar Markus att ”det blir rena vilda västern där ute” och att om något går sönder, eller händer, har man ingen chans att hinna fiska. Samtidigt förklarar Karl hur de individuella kvoterna i Finland hos finländska fiskare som får små andelar kan resultera i att de inte far ut och fiskar alls, eftersom det blir plus minus noll, eller i värsta fall minus för fiskarens lönsamhet. Vilket betyder ett scenario där fiskets inkomster inte ersätter redskap, bränsle och den tid man lägger ned i arbetet. Karl poängterar, att

konsekvensen är vidare att den finländska kvoten inte fiskas upp och därmed inte nyttjar den befintliga resursen på lax.

Tom har förståelse att det råder en slags kapplöpning bland fiskarna där vissa inte ens hinner ta del av kvoten. Han förklarar varför Åland inte implementerat individuella kvoter som fastlandet har gjort. Fiskeribyrån hade som avsikt att, vid en stor kvot, skulle man få fiska fritt, eftersom konkurrensen inte existerar på samma sätt och sedan implementera individuella kvoter om kvoten skulle minska. De skrev ett förordningsförslag om att de skulle få införa individuella kvoter. Det som dock hände var att Högsta domstolen inte godkände detta, Fiskeribyrån skulle ha skrivit direkt och bestämt i lag att individuella kvoter skulle införas. Domstolsbeslutet resulterade i att man enligt förordningen endast kan bestämma om vilka grupper av fiskare som får ta del av kvoten. Kvoten är för närvarande delad på egentliga yrkesfiskare och binäringsfiskare. Detta är Markus kritisk till, eftersom kvoten idag är så liten och han ser hellre att det endast skulle vara för yrkesfiskare. Han menar att lax har en större ekonomisk betydelse för yrkesfiskaren som livnär sig på fisket.

6.3.2 Torskkvoten

Fiskeribyrån har arbetat med torskfrågan under en längre period efter det att förbudet mot att fiska torsk kom 2020. De arbetade för att behålla det småskaliga garnfisket på torsk men misslyckades. Detta medförde därför ett intensivt arbete med kvoterna för att få tillåtelse till det vetenskapliga torskfisket som finns idag. Torskfisket är även beviljat för 2023 och Finlands kvot är 40 ton varav 25-30 ton är tillägnat för det vetenskapliga fisket fördelat på tre fiskare på Åland. Fisket sker inom ramen för den kvot som EU avsatt för bifångster vid annat fiske. Tom berättar att de hoppas genom det vetenskapliga fisket kunna visa att det går att genomföra ett hållbart småskaligt fiske på torsk, eftersom torsken i Ålands hav enligt proverna mår förhållandevis bra och bättre än i övriga Östersjön. Flera fiskare upplever torsken i Ålands hav vara av god kvalitet och tycker det är synd att man inte får nyttja en resurs som finns. Dock är det fortfarande oklart om torsken i Ålands hav är ett eget bestånd eller om det är ett bestånd som migrerar dit. Tom funderar på risken vid ett eget bestånd att torskfisket i Ålands hav anses mer att vara en resurs man skall bevara. Tom förklarar vidare, att om det är räddningen för Östersjötorsk är det en annan sak, men dagens målsättning är att kunna bedriva ett torskfiske och återfå kvoter i Ålands hav, samt fungera som en förebild för andra områden för framtida torskfiske. Det vill säga, fiske med redskap som nät i den mängd som inte belastar beståndet.

Torskkvoten är gemensam för de tre fiskarna, men det blir inte samma kapplöpning som vid laxkvoten förklarar Erik. Han berättar att han inte skulle vara så omtyckt

av varken de andra fiskarna eller de som driver de vetenskapliga fisket om han skulle fiska upp allt så fort som möjligt. Dock så fiskades kvoten upp i september under 2022, men då lyckades de ansvariga för det vetenskapliga fisket få en utökad kvot. Det innebar att de fick fiska en gång i månaden fram till årets slut. Erik hade dock redan börjat serva motorn så han fick inte ta del av den extra kvoten. Samtidigt så berättar han att han tappar lite intresset för att endast fiska en gång i månaden.

Eftersom kvoter sätts per år är det svårt att förutspå om det blir ett fortsatt torskfiske eller inte. Han jämför med om man skulle vara anställd och ens chef kommer och säger 'nej tyvärr nu har du inget arbete fram tills mars'. Erik tycker det är svårt att planera eventuella investeringar eftersom det alltid är en risk. Erik berättar att om han skulle få fem till tio års framförhållning att få fiska torsk så skulle han nog vara fiskare på heltid. Han nämner att det är flera aspekter till framförhållningen, både det ekonomiska och sitt eget välmående.

Erik berättar att han funderat på att byta till fjällfisket efter torskförbudet infördes men att det också har sina utmaningar. Till exempel fler problem med säl och skarv. Det är också en investering att byta till en annan typ av fiske eftersom han behöver köpa en mindre båt och nya redskap. Eriks nuvarande båt har inget marknadsvärde eftersom det inte finns direkt något havsfiske. Sedan är det svårigheten att hitta fiskevatten att fiska på. Han skulle idealt sett vilja ha flera fiskeområden, då fisken rör på sig och olika arter trivs på skilda platser.

6.4 Politik och EU

Det har blivit, de här kvoterade fiskarterna inom småskaliga fisket, det har blivit mera politiskt än en fiskenäring. (Erik)

De kvoterade arterna är, som tidigare nämnt, styrda från EU-nivå. De styrs av gemensamma regleringar tillsammans med andra nationalstater som gränsar till Östersjön. Markus berättar att varken Finland eller Åland har lika mycket regleringar över icke-kvoterade arter, jämfört med till exempel Sverige. Tom berättar att insjöfisket i Finland styrs nationellt. Den typen av fiske har inte samma utmaningar som kustfisket, gällande regleringar på EU-nivå och drabbas heller inte av sälskador på samma sätt. Till exempel har insjöfisket inte samma registreringskrav och anmälningsplikt på fångst. Karl kritiserar EU:s regler för att vara för restriktiva i samband med det småskaliga fisket:

Både och, det är klart att de är strama till vissa delar och ibland kommer det horribla förslag på regelverk som inte alls är anpassat till ett småskaligt fiske. Det borde ju gå att jobba för att EU skall förstå det, här bor vi 30 000 och vi har 6000 holmar och folk far ut och får 20 sikar och 50, och 100 när det går bra. Du kan inte ha anmälningsplikter, utrustning, saker och ting för ett

sådant typ av fiske. Du kan inte belasta det med alla dessa kostnader och allt arbete för då blir det ointressant. Där tycker jag en sak som Fiskeribrådan kan jobba för, när det kommer till sådana här galenskaper som är anpassat till stort fiske, båtar som är 50-60-100 meter långa och sen ska man implementera det på en snurrebåt som är 4,5 meter. Det är ju huvudlöst på något sätt.

Tom håller med Karl om att EU:s regler inte alltid är så lätta att applicera på det småskaliga fisket som bedrivs på Åland. Han pekar på att EU arbetar mycket med övervakning och kontroll av fisket. Eftersom Åland har bedrivit ett fungerande fiske i årtionden tillbaka utan denna typ av övervakning, menar han, att det ibland är svårt att förstå de regleringar som finns idag. Vidare diskuterar han den bild EU vill ge om att gå ner på gräsrotsnivå, men som i verkligheten är svår att genomföra, eftersom kommissionen ändå i slutändan har sista ordet. Tom menar att i och med att EU har rådgivande organ för regionerna så betyder det i sin tur att länderna har olika intressen och geografiska förutsättningar, vilket gör det svårt att komma fram till ett gemensamt beslut. Det som riskerar att hända är att EU kommer med två olika budskap som är motstridiga:

Inom EU så säger man att med högra handen säger de att de skall värna om det småskaliga fisket, vi skall göra allt för den här traditionella med mera och med den vänstra säger de alla de här restriktionerna, och där de inte har något hum om vad den andra sidan har sagt, utan de motarbetar väldigt mycket. (Tom)

Karl tycker samtidigt inte att EU:s fiskereglering behöver vara något negativt men att det tyvärr har blivit så på Åland. Förvaltningen på Åland har inte enligt hans anseende utnyttjat de positiva bitarna med EU tillräckligt. Han pekar speciellt på laxfisket eftersom det ligger honom nära hjärtat.

Det fanns möjligheter som av någon märklig anledning Åland inte utnyttjade som man kunde ha gjort av de möjligheterna EU gav trots allt. EU kom med massa regelverk och inskränkningar jo för visso men det fanns även vissa positiva bitar.

Vid frågan till Fiskeribrådan om vilka fördelar det finns med EU:s fiskeripolitik svarar Tina och Tom att det är stöden. De får mycket mer stöd nu än tidigare vilket hela fiskerinäringen i stort på Åland har vunnit på. Exempelvis har det lett till investeringar på fiskodlingsanläggningar och fiskhanteringsanläggningar men att fisket i sig har fått större begränsningar.

Även nationella regleringar kan anses vara aningen motstridiga. Exempelvis nämndes ovan att laxkvotens möjligheter att utökas för att yrkesfisket stoppas av "inrikespolitiska" intressen, det vill säga var i Finland laxen ska få fiskas. Vidare berättar Tom att det från fastlandet (Sanna Marins regeringsprogram) finns direktiv/önskemål om att fiskkonsumtionen skall vara större av inhemsk fisk. Samtidigt som fiskarna drabbas av politiska intressen och EU-regleringar, vilket begränsar fisket. Dock är det viktigt att återigen påminnas vilka som bestämmer

fiskefrågor i EU; det är i grund och botten samlingen av det olika ländernas nationella regeringar varav flera, men inte alla, som gränsar till Östersjön som bestämmer regleringarna.

När jag frågar om det går att påverka politiken gällande laxkvoten svarar bland annat ordföranden för Ålands fiskare att Ålands självstyrelse möjliggör detta, men det kan också sätta hinder. Självstyrelsen skall revideras på sikt och då har man inte vågat kräva mer från Finland för att riskera påverka revisionsarbetet. Det blir ett politiskt spel och en balansgång när och om frågan om större laxkvoter skall ställas, berättar ordföranden, eftersom politiker skall överväga att sätta sitt fokus på några fiskare i förhållande till andra områden. Exempelvis berättar Stig att det ”...inte finns några röster till att prata för några fiskare heller. Det finns tusentals sportfiskare som inte alls är intresserade av att det tas upp en massa fisk. Där finns rösterna, att prata för några yrkesfiskare, det är ingenting.” Dessutom menar ordföranden att det kanske är bättre att föra en informell än en formell förfrågan kring fördelning av laxkvoter till en början. Om Åland strävar efter att ändra grundlagen där Finland har övertaget att ändra kvoter, så finns en risk att man går och petar i ett långsiktigt arbete menar ordföranden. Dock är dialogen till ministeriet bättre idag än förut, berättar Tom. Ministeriet och Åland stod mer eller mindre på varsin sida när kvotfördelningen gjordes upp, påpekar Tom.

6.5 Analysdel ‘Lagstiftningens hinder att fiska’

Lagstiftningen påverkar de åländska fiskarna i allra högsta grad, speciellt eftersom de behöver förhålla sig till den gemensamma fiskeripolitikens bestämmelser. Med det begränsande kapacitetsutrymme som är tilldelat Åland kan endast ett fåtal fiskare vara registrerade och deras verksamhet försvåras ytterligare av de få kvotandelar som finns för det åländska fisket. Registreringsbestämmelserna riskerar att skapa hinder för att överhuvudtaget få en plats att börja fiska på och mer långsiktigt förmedla fisket vidare till kommande generationer av fiskare. Som benämndes ovan blir det allt svårare att pröva på att komma in i fisket under sommarhalvåret, vilket förr var en självklarhet bland dem som hade intresse för det kommersiella fisket. Detta kan kopplas till en kritik av rådande redovisningskultur, så som att vara alltför begränsad. Till exempel när det gäller registreringen och krav på mätbara indikationer för vilken kapacitet Åland får ha för antalet fiskare (se Shore & Wright 2015). Här kan finnas risk att värden kring generationsväxling och kanske även fisket som kulturarv förloras, eftersom kunskapen riskeras att inte föras vidare.

Fiskevattnens regleringar har både sina för- och nackdelar. Å ena sidan är fiskarna beroende av den privata vattenägarens tillstånd och krav på kostnader för fiskekort

för olika typer av fiskevatten. Detta kräver att fiskarna antingen har tillgång till eget fiskevatten eller har sociala kontakter till personer som har tillgång till fiskevatten. Å andra sidan, vilket togs upp av ordföranden för Ålands fiskare, skapar det här förfarandet en naturlig fördelning av fiskevattnen, då det krävs tillstånd att få fiska. Detta bidrar till att fiskebestånden inte fiskas så hårt.

Den gemensamma fiskeripolitiken har i mångt och mycket genomsyrats av redovisningskulturen. EU som organ arbetar systematiskt med övervakning och revision. Kvoter som också benämns i bakgrunden finns för att uppnå maximal hållbar avkastning (MSY). MSY och dess tilldelade kvoter är exempel på ett system som använder mätbara indikatorer för att gynna fiskbestånden (se Europaparlamentet 2022). Kritiken mot MSY anses vara ett begränsat mått (se bakgrund), det vill säga att ha ett alltför specifikt fokus på en enskild art. Det kan jämföras med den kritik som riktats mot redovisningskulturen, som nämns ovan. Med tanke på hur Östersjön som innanhav påverkats olika mycket av miljö- och klimatmässiga faktorer, har områden olika förutsättningar för ett gott fiskebestånd. Detta har lett till att vissa områden har fiskeförbud, men dock har kvar kvotandelar. Principen har därför gått från att vara relativt rättvist strukturerat till komplexa kvotbyten. Samtidigt finns områden såsom Ålands hav som önskar en befintlig kvot på torsk, eftersom torsken lokalt har god kvalitet och bevarandestatus. Detta är dock inte möjligt att bevilja om hänsyn tas till Östersjön i stort. Det vetenskapliga torskfisket hoppas utreda och sedan påverka detta.

Kvotssystemet påverkar fiskarnas beteende och handlingar i fisket. Fiskarna tillåts fiska en viss kvot (TAC), som dokumenteras och kontrolleras. Redovisningskulturen värderar dessa typer av mätbara indikatorer högt (se Shore & Wright 2015). Shore och Wright (2015) beskriver redovisningskulturens subtila sätt att påverka och ändra personers beteende, i det här fallet fiskarnas. Till exempel skapar laxkvoten som åländska fiskare tilldelas (cirka 2000 laxar), både besvikelse då de ser en onyttjad resurs och ett hetsfiske. Mellan första maj och augusti är det tillåtet att fiska lax men eftersom fiskarna inte har individuella kvoter, tvingas de in i en stress och konkurrens om laxen som resurs. Detta kan ses som en stress inom det sociala fältet där fiskarna strider om samma tillgångar som anses viktiga inom fältet (se Broady 1991). Laxen är en viktig ekonomisk resurs som efterfrågas och därför vill fiskarna hinna fiska den innan kvoten fylls. Kvotmängden motiverar fiskarna att vara mer effektiva. Kvoterade arter ska sedan i sin tur dokumenteras varje gång fiskarna kommer iland (se Shore & Wright 2015).

Samtidigt behövs ett system för reglering av fiske, eftersom det annars riskeras att överfiskas (se Boonstra et al. 2017). Detta är något jag upplever att fiskarna är medvetna om och de är också måna om sina fiskevatten, eftersom de annars inte

skulle kunna bedriva ett fiske. Det som dock diskuteras bland fiskarna är EU och dess förhållande till småskalighet samt den politik som därmed har prioriterats. Trots EU:s försök att förespråka ökad regionalisering av fisket har detta inte riktigt lyckats än inom EU:s gemensamma fiskeripolitik. Det både Karl och Tom nämner är att EU:s regelverk ibland inte är anpassade för ett småskaligt fiske och har svårt att ta lokala kontexter i hänsyn. Samtidigt menar EU-parlamentariker Anton Nilsson att det finns en risk med att delegera för mycket makt till enskilda områden, då det kan utnyttjas negativt för hela området i stort, såsom Östersjön.

Regelverken och dess förvaltning uppfattas fortfarande finnas långt borta från fiskarna själva där de har svårt att påverka. Genom att i dagsläget vara, en liten yrkesgrupp har de vidare svårt att göra sig hörda inför politiken. Genom att analysera och därmed applicera fiskarna inom det sociala fältet, finns flera aktörer vars strukturella positioner inom fältet påverkar fiskarnas position i relation till politiken, det vill säga fiskarnas handlingsutrymme (se Broady 1991). EU:s stöd har bidragit till fiskerinäringen i stort såsom olika incitament för att starta upp och bedriva fiskodlingsanläggningar etc, medan det kustnära fisket alltmer har omgärdats med regler som upplevs begränsa det kustnära fisket. Det pågår också en konkurrenssituation mellan det kommersiella yrkesfisket och det växande fiskodlingsfisket, och mellan det kommersiella yrkesfisket och turist- och sportfisket. CFP:s prioriteringar och ICES rekommendationer visar var det går att satsa på fiske i dagsläget samt var de politiska väljarna finns. Fritidsfisket står också för uttag av fisk, vilket också behöver tas i beaktande för bland annat kvotbestämmelser. Det kommersiella insjöfisket ser mer positivt ut än kustfisket, eftersom det finns ett större handlingsutrymme. Dock, om man ser till det politiska fältet i stort är fisket ett av många sysselsättningsområden.

Fiskarnas position och reducerade handlingsutrymme bidrar till en ökad alienation hos fiskarna, där ett hierarkiskt och avlägset regelverk i sig skapar flera begränsningar. Redovisningskulturen placerar fiskarna inom ett så pass begränsat fack att deras möjlighet att utföra, planera och påverka sitt fiske försvåras.

7. Sälen

I detta kapitel presenteras en av naturens utmaningar för fiskarna; sälen. Sälen har länge befunnit sig på Åland och utgör ett allt större problem för den småskalige åländska fiskaren. Hantering av säl och de finansiella stöd som kan ges i dagsläget diskuteras utifrån mina informanter. Slutligen presenteras en analys.

7.1 Problemen med det ökande sälbeståndet

Sälen benämns som en stor utmaning bland samtliga informanter. Dess utbredning har skapat problem för det småskaliga fisket och sälens slughet gör det allt svårare att behålla fisken i näten. Sälens beteende har förändrats menar flera, men varför är svårare att svara på. Skarven utgör också en utmaning för fisket men inte i samma utsträckning, eftersom den jagas flitigt och därmed är mer under kontroll. Lars menar att fisken har minskat så pass mycket att sälen sprider ut sig alltmer, medan till exempel Hans menar att sälens explosiva ökning genom åren bidragit till dess utökade spridning. Det finns även argument om trålarnas effekt att tömma fisken i havet som leder till att sälen söker sig alltmer in till vikarna. Trots att sälen ökar i omfattning berättar både ordföranden för Ålands fiskare och Karl, att sälen alltid befunnit sig på Åland. Det vill säga, Karl menar att ”Åland är sälens centrum”, så när sälpopulationen var liten fanns den fortfarande på Åland även om den inte var ett lika stort problem som i dagsläget. Ordföranden menar när populationen ökade igen märktes problemen först på Åland. Men beteendeförändringarna beror också på sälens lätthet att lära sig och nyttja redskapen. Lars skrattar när han beskriver sälen enligt följande:

Det är inget dumt djur, och nyfiken något otroligt, och gulligt. Det är som en rådjurskilling, ganska skrämmande, står där i blomlandet och äter.

Trots komiken är det en god liknelse för problematiken med sälen. Sälen har lärt sig att fisk som sitter fast i nät är ett betydligt lättare byte än att jaga den själv. Vidare berättar Lars att där man inte får jaga säl, så kallade fredade områden, har också sälen förstått att det är ett tryggt territorium att röra sig på. Erik berättar även att de lär sig känna igen fiskebåtarna. För Erik är inte sälen ett lika stort problem under hela året utan sälangreppen sker mer säsongsvis. När laxkvoten är full och när isen lägger sig i de inre vikarna så söker sig sälen efter torskbåtarna i stället. Erik fortsätter med att berätta att de också är otroliga dykare. Trots att torsknäten är på 200 meters djup har man sett spår av sälen.

Sälens spridning har gjort att fiskaren har behövt ändra sitt beteende och sitt fiske. Det är idag mycket svårare att ha nät över nätterna då risk för sälangrepp är så pass stor. Vissa perioder behöver fiskarna vakta sina nät, vilket betyder att de går åt mycket mera bränsle än förr. Andra kostnader är förstås när sälen förstör redskapen, såsom hål i näten. Samt den lönsamhet som uteblir när sälen ätit upp en stor del av fångsten, vilket leder till ineffektivt fiskande. Dels drabbas fiskarna av tiden det tar att lägga alla nät, för att sedan ta upp dem utan en ordentlig fångst, dels av de orediga näten sälen lämnar efter sig. Ett vanligt nät med fisk är förhållandevis enkelt att reda ur medan ett nät där sälen ätit upp fisken lämnas köttslamsor och fettklickar som är mer tidskrävande.

Det är över 30 år sen och det kanske säger något om vilken skada fiske lider utav. Den tar ju inte bara fångsten, den skadar ju redskapen också. Samt att det går mer bränslekostnader och tid. En lax, det tar inte länge att plocka ur näten inte. Men ett skelett, det tar 3 gånger längre att plocka ur nätet, det går mera bränsle och kostnaderna stiger. Sälen är ett jätteproblem för det åländska fisket. (Karl)

Markus berättar om maktlösheten då flera sälar finns med i fiskevattnet:

(...) Men det är ju samma där, sälen kommer ju också en dag. Det är svårt att klara sig, när man fiskar sik så kan man lägga små mängder nät på olika platser och fara runt, men med gös så måste man lägga ganska långa rader. Om han då hittar (sälen) en enda så följer han allihop och man är ganska maktlös när man har tre till fyra sälar med sig, man tänker sig att de kan äta 15kg, det är 60kg gös på en natt.

Detta betyder att sälen kan äta upp hela fiskarens fångst. Dessutom förändras fiskens beteende i och med sälens förändrade beteende. Sälen inte bara äter upp fisk, den skrämmer också i väg dem. Markus berättar till exempel om siken att de trivs på ren, fin sandbotten för att äta sina snäckor. Men nu hittar han dem på ställen där exempelvis gäddan vanligtvis håller till, det vill säga siken gömmer sig på grundare vatten.

7.2 Hantering av sälen

Flera fiskare instämmer i att sälen har blivit ett stort bekymmer. Jag frågar om det finns något man kan göra, Karl svarar följande:

Ja, nä det finns inget att göra som är rimligt att göra. Sälen har ju sin plats och egentligen en större plats, rätt att vara här. Men ur fiskets synpunkt, skall fisket överleva då är det ju så dramatiskt att sälen borde bort helt och hållet. Men så kan man ju inte heller riktigt gå fram.

Sälfrågan är dels en fråga för Fiskeribyrån, dels en fråga för Jakt och Viltvård. Det är tillåtet att skjuta säl med godkänd jaktlicens. Fiskarna har rätt att skjuta för att skydda sina redskap. Svårigheten är dock att det krävs mycket jobb och tid att ta

vara på en skjuten säl, samt att det finns ett regelverk som säger att man inte får sälja säl som handelsvara. Det är heller ingen idé att skjuta slumpmässiga sälar till havs, utan det är sälarna inne i vikarna som man främst vill begränsa. Men återigen sälarna är smarta och vet att de är jagade, så de sticker endast upp nosen för att inte bli tagna. Om de tar ett byte simmar de 200 meter bort innan de kommer ovan för ytan. Det är alltså en utmaning att jaga säl. Markus berättar att det är svårt att hinna med både sälen och fisket, han strävar efter att få med sig någon jägare, som vill komma och skjuta säl. I Österbotten får man ersättning för att jaga säl vid redskapen, vilket man inte i dagsläget får på Åland. Markus förklarar hur det kunde hjälpa fisket genom att ha en sådan ersättning:

(...) dels får de betalt för att jaga säl med redskap, man får upp till 700 euro när man skjuter den, och det betyder det ju att om jag åker ut imorgon bitti och lägger ut en rad siknät och så ser jag sälen. Då kan jag ju välja att nej då lägger jag inga mera (nät) utan nu kör jag iland och väntar tills jag får skott på den. För då får jag ersättning för att skjuta den, men nu när jag inte får något då måste jag ju fara till andra ställen och lägga och då blir den oskjuten. (...) En säl som är här inne som den inte skall vara, om jag skjuter den, det gynnar inte bara mig. Det gynnar sportfiske, fiskeleken, husbehovsfiske. Läger grannarna två nät här fast jag lägger 50 får de inte heller någon fisk. Men skjuter jag den där sälen då får de också fisk, det är ju så det funkar. Det är ju inte bara för min vinning.

Det är svårt att beräkna hur mycket säl som behövs tas bort för att det skall gynna fisket och det är oklart vilken effekt det får att skjuta ett fåtal eftersom nya sälar hela tiden simmar in, menar Tom. Vidare berättar Lars om oron om att det skall fredas allt större områden på Åland med minskad jakt på säl som följd.

En lösning på svårigheterna med säl har varit innovationen av sälsäkra redskap. Markus menar att det är en nödvändighet om vi skall ha ett framtida fiske på Åland.

”(...) Och så tror jag att vi måste utveckla det här med sälsäkra ryssjor. För nätfiske till att lägga på fjärdarna, det kommer nog tyvärr bli så tokigt att det inte fungerar.”

En ryssja är en slags fälla med en eller två ledarmar som leder in fisken. Han använder sig av en typ av fjällfisk-ryssja man använder inomskärs och har under isen. Det är fasta redskap som finns i flera djuplekar allt från 1,5 till 5 meter djupa. Markus berättar vidare att det är ett väldigt arbetseffektivt fiske eftersom fällan hålls på samma ställe. Man för upp fällan och öppnar endast upp för att tömma den fångst man fått. Det betyder att inga nät behöver redas och riskerar inte att sälen gör sönder fällan eftersom de tillverkas av sälsäkra garn. Det är första vintern Markus använder ryssjan som han lärt sig från fiskare ifrån Österbotten och han ser potentialen i att ha det på Åland också.

Jag har haft ganska bra fångst, man kanske skulle behöva tre sådana på vintern då men man ser ju det att det är ett nytt fiske som kommer bli aktuellt här också, i Österbotten har de hållit på

med det där i 10 år. Från sen höst och hela vintersäsongen, de lägger inga nät på hösten, de lägger bara ryssjor.

Problemet som dock kan uppstå med fällor är att sälen även där lär sig utnyttja redskapen. Karl berättar om laxfällorna de provade och hur deras laxfällor skulle kunna fungera bra men att sälens utvecklande beteende satte stopp för dem.

Jo det var sådana fällor (sälsäkra) men sälarna tog sig in i dem, men det löste vi för att de inte slapp in i dem. Men konsekvenserna blev så att de stod utanför. En fälla är ju som en bur och så är det en arm som leder in fisken i det, och då stod de där i stället och tog fiskarna. Vi filmade de där, vi satt en filmkamera 20 m ovanför en fälla, i en typ av ballong. Det var fascinerade att se de, den oerhörda effektiviteten de har sälarna. Kom det en lax i gången så tog de den med fem-sex minuters mellanrum, så tog de 100%, de tog alla. Men de (laxarna) kom i stim ibland och då kunde någon slippa förbi in i fällan.

Karl berättar att de provade att vakta vid fällan men att sälen lärde sig att hålla sig under vattnet och ta fisken och simma i väg. Karl såg potentialen, liksom Markus, att fiska på det sättet, men i och med sälarnas agerande så fungerade det inte. Markus berättar också att sälen vaktar men det verkar inte förorsaka ett lika stort problem. Ryssjor och fällor fungerar för närvarande bättre inomskärs än ute på fjärdarna på grund av sälens utspridning samt fördelarna att ha fällan under isen.

Det finns möjligheter att få investeringsstöd för olika typer av sälskrämmor, men Tom berättar att det är svårt att implementera eftersom de ännu inte är så utvecklade för att kunna ge ett bra skydd, samtidigt som de fortfarande är dyra i inköp. Det har också genomförts några projekt för att lösa sälfrågan. Ett av dem berättar Alexandra de Haas, koordinator på Fiskeleader som är en egen del av Leader Åland, om att Fiskeleader har varit med och finansierat ett projekt som drivs av föreningen Archipelago Pares kallat ”Ståtar, Späck och Skrävlor”³. Sälens spridning och ökning har skapat intressekonflikter där projektet vill visa vilken onyttjad resurs den är. Archipelago Pares arbetar för vilt- och miljövård och bevarande av immateriell skärgårdskultur. Inom projektet gjordes workshops och ett häfte trycktes med information om jakt och tillvaratagande på säl. Projekt kan förhoppningsvis skapa positiva effekter för det åländska fisket, genom att sprida en ökad kunskap och intresse av sälen som resurs.

7.3 Sälskadeersättning

Det finns ersättning att ansöka, en sälskadeersättning för yrkesfiskare (fiskare i kategori ett), men eftersom det är ett EU-medel så krävs det att minst 30% av ens näring består av fisket.

---

³ [Föreningens beskrivning av projektet](#)

Vår roll i det är att vi har en slags ersättning till fiskarna för att de skall bedriva fiske oberoende fast det finns säl i vattnet. Och det betalas ut till egentliga yrkesfiskare eftersom de går från ett EU-stöd och där kravet är att man uppfyller kravet på att man är yrkesfiskare (30% inkomst av fiske). (Tom)

Detta betyder att binäringfiskare och övriga fiskare inte har rätt att ansöka om sälskadeersättning. Förr fick även binäringsfiskare ansöka, men reglerna har blivit hårdare. Tom på Fiskeribyrån förklarar att det var ett EU-bidrag som var avsett att fhasas ut i efterhand. Sälskadersättningen är baserad på den fångst fiskaren får, det vill säga inte vad sälen har ätit upp. Det finns ett tak på hur mycket ersättning man kan få och den uppgår till 7000 euro. Dess uppbyggnad har fått en del kritik bland fiskarna:

Sälskadeersättningen, var baserat på den fisken du sålde. Och du kan ju inte sälja det som sälen har ätit upp. Upplägget var så att det var en viss ersättning per fisk du sålt per kilo och konsekvenserna av de var att de som var mest utsatta fick ingenting. Och det där vet jag att vi jobbade en del med men det var ju en så självklar sak för oss att det där är ju galet och vi levererade system på system där det kunde fungera. Ersättning på 100% får man ju aldrig, det är bara till att konstatera att så är det men däremot går det att ha en målsättning att få det så bra som möjligt. Och rimligtvis behöver man ju ha det. Och det jobbade vi för från fiskarorganisationens sida sen då (Ålands fiskare). Men till och med en sådan sak där vi visade att detta är opp mot väggarna, det är lätt för var och en att förstå att den som får all fisk uppäten kan ju inte, de blir utan ersättning. Men inte ens en sådan sak gick att få ordning på. (Karl)

Ordföranden för Ålands fiskare håller med om den problematik som finns när stödet är uppbyggt på antalet landad fångst, det vill säga den fångst fiskaren fått i land. Han menar att fisket ute i fjärdarna inte fungerar som förut på grund av sälarna och därmed har man minskat sitt fiske eller behövt byta plats. Fiskeområden har då minskat och därmed lönsamheten. De som kämpar för att få fisk trots sälen har andra förutsättningar inomskärs och har börjat använda sälsäkra redskap som ryssjor. Han tycker det är lite motsägelsefullt att de får mer ersättning än de som fiskar ute på fjärdarna, eftersom de lider mer av problematiken och har andra förutsättningar från början. Samtidigt så är han glad att någon får ersättning överhuvudtaget. Tom förklarar varför ersättningen är uppbyggd som den är:

Systemet är uppbyggt på det sättet att samtidigt som det skall få fiskarna att acceptera att han har sälskador skall det också sporra honom att fiska mera. Därför är det baserat på fångsten. När man pratar om skadeersättning så tycker man ju spontant, att det är den skada man upplevt som skall ersättas, men när det gäller sälskador är det vanskligt svårt att veta vad den faktiska skadan är. Oftast ser man bara ett hål i nätet, man vet inte vilken fisk det har varit, man vet inte art, storlek, man kan inte göra en ekonomisk skada på fångsten på det sättet. Och därför kommit fram till att man räknar det på basen av vad den fångst fiskaren har landat. För att ju mer han fiskar och kommer i land med desto mer kan han få då av det här taket upp till 7000 euro, och det är det som är grundtanken till att man nöjer sig med det minimikravet av att vara yrkesfiskare och sen fick jag inte mera för sälen åt upp det och få ersättning för det. Men då är det kanske så att man kanske inte fiskar den mängd man kanske skulle kunna fiska. Fiskarna upplever det nog som orättvist att, eftersom sälen har ätit upp 50% av min fångst borde jag ju

haft en mycket större fångst egentligen. Men de kan inte bevisa det, de har inte, om man tittar på rapporterna de skickar så kan man läsa att idag så åt sälen upp allt. Och allt kan vara allt från 1kg till 100kg, hur skall vi välja som sitter här.

Tina på Fiskeribrån förstår att fiskarna kanske inte upplever det som rättvist, men hon ställer sedan frågan ”vad skulle vara rättvist?”. Där har fiskare gett gensvar, att det inte är så enkelt att hitta en lämplig beräkning och besvarat ”det måste ju beräknas på något sätt”.

Dock menar Tom att det i slutändan brukar jämna ut sig, det vill säga att fiskaren får mera fisk ena dagen och sämre en annan dag, därmed påverkar inte systemet någon fiskare mer eller mindre. Han avslutar:

Över lag har fiskarna i Finland och här på Åland kanske inte riktigt förstått den här idén att det här skall sporra till att fiska också, eftersom myndigheterna vill att det skall fiskas lite mera och att fiskkonsumtionen skall vara lite större. Och då vill man att det här systemet skall stötta den här tanken, de har samma system i Finland.

7.4 Analysdel 'Sälen'

Sälens utökning och snabba inlärningsförmåga påverkar både fiskens och fiskarens beteende. Fiskarna har därför behövt förändra sitt sätt att fiska. Fiskaren behöver anpassa sig till hur bland annat fisken förflyttar sig på grund av sälen, nya innovationer kring redskap, vaktning av nät, beskjutning och hur sedan sälen skall hanteras samt tas till vara. Sälen påverkar därmed också lönsamheten för fiskaren, eftersom sälen både bidrar till ökande bränslekostnader, införskaffande av nya redskap och de facto att sälen förstör redskap samt äter upp fångst.

Om man tittar på helheten så är mänskliga uttaget av fisk större än sälens i Östersjön (Hansson et al. 2018). Dock visar ovanstående kapitel att sälens jakt påverkar den enskilda småskalige fiskaren väldigt mycket ändå. Det finns förståelse bland fiskarna för att sälen hör hemma i vattnen. Men fiskarnas redan utsatta läge har gjort det svårt för vissa att bedriva sitt fiske. Hanteringen och förvaltning av säl är inte en lätt fråga, eftersom flera faktorer behövs ta i beaktande för att hantera den intressekonflikt som uppstår. I slutändan är det också en EU-fråga, vilket gör det svårare att påverka lokalt hur man skall styra sälbeståndet i stort. Dock kanske de lösningar som implementerats i Österbotten, som Markus benämner, kan hjälpa fiskarna på Åland åtminstone initialt. Det vill säga ersättning att skjuta säl vid redskap samt vidare implementering av sälsäkra redskap. Men fällor har sina nackdelar de också, eftersom sälen även där lärt sig utnyttja dem. Det finns vidare potential hos olika projekt för att stötta förvaltningen av sälen. Regelverket att man inte får sälja säl som handelsvara sätter dock stopp för en eventuell småskalig

företagsidé att nyttja sälen som resurs. Speciellt de sälar som ändå skjuts vid skydd av redskap, vilka skulle kunna förädlas till olika typer av produkter, men i stället riskerar sjunka till botten och förmultna.

Sälskadeersättningens upplägg känns ologiskt både för fiskarna och för ordföranden för Ålands fiskare, eftersom det baseras på den fångst fiskaren fått iland. Det betyder att all den fångst sälen åt upp inte är inkluderad, där de mest utsatta fiskarna får minst ersättning. Samtidigt belyser Tom och Tina svårigheten att räkna ut hur mycket sälen har tagit och därmed hur mycket ersättning som skall ges ut. Tom menar också att ersättningen syftar till att fiskaren skall spurras att fiska mera trots säl i vattnen. Det vill säga systemets uppbyggnad minimerar den risk där fiskaren nöjer sig med att fiska mindre, där hen ändå uppnår samma ekonomiska mål i och med ersättningen. Denna typ av upplägg kan återigen appliceras på redovisningskulturen. Ersättningen skall motivera fiskaren till att fiska mera, det vill säga vara mer effektiv. Den som arbetat mest och lyckats bäst får också mest ersättning (se Shore & Wright 2015). Det som känns aningen paradoxalt är att detta förmedlar dubbla budskap. Fiskaren skall både anstränga sig för att fiska mera samtidigt som fiskaren begränsas att fiska. Både på EU-nivå och nationell nivå finns önskemål om en ökad fiskkonsumtion.

Vidare, upplever en del fiskare att ”det måste ju beräknas på något sätt”. Jag tolkar detta delvis som en känsla av uppgivenhet och passivitet, där fiskarna accepterat situationen och arbetar utifrån de förutsättningar de fått.

Diskussionen kring sälskaderersättning är intressant, eftersom det råder olika åsikter mellan informanter från fisket och myndigheterna. Karl är starkt kritiskt till sälskaderersättningens uppbyggnad, medan Tom och Tina är inne på att vad skulle vara rättvist i slutändan och har därmed förståelse för dess uppbyggnad. Ordföranden för Ålands fiskare anser att ersättningen bidrar till en ökad klyfta bland fiskarna, medan Tom menar att det i slutändan jämnar ut sig. Dessa exempel visar på den (miss)kommunikation som förs inom och emellan sektorerna. Denna brist på att ha samma tolkningar leder vidare till de förutfattade meningar som finns och skapas samt relationen dem emellan. Detta kommer beskrivas djupare i nästa avsnitt.

8. Möjligheter att påverka

Från ovanstående kapitel har olika svårigheter redovisats, dels byråkratins, dels naturens utmaningar såsom säl (och skarv). Detta kapitel handlar om fiskarnas möjligheter att påverka; både själva och som organisation. I detta kapitel kommer relationen till myndigheten Fiskeribyran även presenteras. För att sedan redovisa de framtidsvisioner fisket har och slutligen analys över kapitlet.

8.1 Producentorganisationens Ålands fiskares betydelse

Fiskarnas producentorganisation heter Ålands fiskare. Under åren har organisationen varit betydande för näringen men med tiden har den tappat sin betydelse. Detta beror på att näringen i sig tappar betydelse och att det blir allt färre fiskare. Bland de som är kvar minskar kategorin yrkesfiskare, medan binäring och övriga fiskare ökar; det vill säga de som har största delen av sin inkomst från fisket minskar. Karl menar att ”ju mindre betydelse näringen får ju svårare blir det också att göra sig hörd. Den får en mindre betydelse bland beslutsfattarna”.

Både Lars och Stig pekar på stödet att föra fram sin åsikt genom en gemensam organisation. Utöver att vara en gemensam plattform hjälper organisationen sina medlemmar med stödansökningar och fungerar som remissanastans för landskapsregeringen. Fiskeribyran ger ett årligt bidrag för att organisationen upprätthåller dessa funktioner. Ålands fiskare har även drivit egna projekt (genom Leader). Karl tycker att organisationens ambition har varit, och är fortfarande positiv. Han kan tänka sig att flera är kritiska till Ålands fiskare men organisationen ”har varit och försökt sitt, men det har varit som att slå huvudet i väggen många gånger”. Kritiken som Karl pekar på beror på att organisationen har väldigt svårt att få igenom något. Till exempel berättar Markus att organisationen håller på att upplösas på Åland. Han satt själv med i styrelsen men kände att de inte fick igenom någonting. Det lät ofta bra på möten med det ledde sällan till någonting och han nämner nedan utmaningen om olika viljor samt att yrkesfiskarna är så få:

Här så är vi så få nu, att de liksom bara ramlar i bitar, alla går och varsitt håll. Sen finns det några få då, och det ganska allmänt känt idag att yrkesfiskare, de som verkligen vill vara det. De sammanstrålar ju, men sen har vi de här som fiskar lite på sommaren och fiskar lite när det är roligt och det blir lite så här ovissheter och det blir ingen bra samhörighet någonstans. (Markus)

Markus kände att det går bara nedåt för organisationen och det gjorde att han till slut inte kände något intresse att göra någonting utan hellre fokuserar på sitt eget fiske. Detta är en utveckling jag märkt bland andra fiskare också. De är medlemmar i Ålands fiskare, men utöver det bidrar de egentligen inte. Möjligheten att påverka idag, berättar ordföranden, är inte stor. Han beskriver det som att organisationen blir bakbundna av fiskeripolitiken, där de kan påpeka något, men i slutändan påverkar de väldigt lite i praktiken. De kan arbeta genom lokala projekt men ordföranden är tveksam eftersom frågan är hur mycket det gynnar fiskaren och näringen i slutändan. Alexandra de Haas på Fiskeleader är positivt inställd till att arbeta mer med yrkesfiskarna i denna programperiod.

Ordföranden nämner att om den före detta verksamhetsledare slutar, som för närvarande är styrelsemedlem, så lägger de ner Ålands fiskare. Styrelsemedlemmen är och har varit en viktig nyckelperson som är både driven och kunnig i fiskerifrågorna. Ordföranden tycker det skulle vara synd då han ser en viss potential för fisket i framtiden.

Skulle vi få tillbaka det här torskfisket och kanske dubbelt-trippelt högre kvot på lax, det är ju egentligen bara politik att vi inte får fiska den, det finns mycket lax. Och delvis få bukt på de här strömmingstrålarna så kanske det skulle bli riktigt roligt att bli fiskare igen. Men det kanske tar några år ännu och om allt faller på plats då.

8.2 Relationen till Fiskeribyrån

Under intervjuerna med fiskarna frågade jag om deras syn till byråkratin, men också om deras relation till Fiskeribyrån. Fiskeribyrån upplevs emellanåt som långsam och det finns generellt ett dåligt förtroende för dem. Det beror dels på att en del anser att de inte ansvarar för de möjligheter förvaltningen för fiske kan ge, dels att myndigheten är bunden och påverkad av den politik som styrs uppifrån. Stig upplever att Fiskeribyrån inte har handlingsutrymme att göra något:

Jo, vi hade ett möte med Fiskeribyrån tillsammans med Ålands fiskare. Och försökte då, men de är bara tjänstemän, de är nog längre man måste gå, de är bara, de kan inte ta något beslut, de kan bara framföra, och det blir bara merjobb för dem.

Anledningen till att fiskare känner besvikelse är bland annat dels följderna av det ersättningsstöd som fiskare inte fick efter drivgarnsförbudet 2008, dels revideringen av kvoten som gjorde att laxkvoten blev så liten. Ordföranden för Ålands fiskare berättar till exempel att de är ytterst ansvariga för att fiskeripolitiken förvaltas väl. Vidare berättar några fiskare om upplevelsen av att inte känna sig mött eller hörd i relation till Fiskeribyrån. En fiskare säger i frustration att ”man blir bara motarbetad där” och en annan säger ”har jag några idéer så har de redan en plan för det”. En

fiskare nämner att organiseringen på Fiskeribyrån borde ses över/utvärderas, eftersom det råder en viss favorisering. Karl vill poängtera att det finns förutfattade meningar att fiskare pratar endast för sitt eget levebröd, men att de egentligen talar för hela yrkesfisket.

Vi har ofta fått höra när vi pratar med Fiskeribyrån att ni pratar ju bara för er själva. Men det är klart att vi pratar för vårt yrke. Men ungefär som att när jag pratar då pratar jag för mig, och när en annan fiskare pratar så pratar han för sig, men det är inte så utan vi försöker prata för helheten av fisket. Och som jag brukar säga, det är samma där, om alla runt mig har det bra, det gäller ju både familj och annat då har jag det också bra. Och samma gäller det för fisket, en lönsam och fräsch näring så lever ju hela fisket.

Fiskare Karl och ordföranden för Ålands fiskare, menar att de borde lobba och jobba för förändringar och utveckling, och uppvisa lite mer ambition. De får en känsla av att de på Fiskeribyrån ser på när allt dalar nedåt för fisket. Exempel på saker de kunde arbeta mer med, menar de, är lokal förvaltning och visa att vissa regelverk inte passar på småskalig nivå. Genom att exempelvis se vilka kryphål och utvecklingsmöjligheter det finns under den gemensamma fiskeriförvaltningen. Vidare berättar ordföranden för Ålands fiskare att de kunde vara mer drivande i arbetet att introducera nya fiskare i någon form av 'välkomstpaket'. Han menar att det skulle till exempel innebära introduktionsmöten där de berättar kring vilka stöd som finns, hur man skall fiska trots begränsningar och dylikt. Ordföranden berättar att de på Ålands fiskare är begränsade till sådant arbete på grund av resurser, men också att det nästan känns som att lura in nyetablerade fiskare i en fälla som det ser ut idag.

Ålands fiskare deltog på ett möte i Östhammar i början på februari där det diskuterades om lokal förvaltning är möjlig i Ålands hav mellan Sverige och Finland. Detta syftade främst på torskfisket, men också på att småskaliga fiskare på svenska sidan vill flytta trålgränsen och därmed minska trålandet i Ålands hav. Där deltog också en representant från Fiskeribyrån. Tom berättar att genom det vetenskapliga torskfisket lobbar de på så sätt lite grann för en gemensam förvaltning, eftersom de strävar mot att möjliggöra en kvot i Ålands hav.

Den kontakt Fiskeribyrån har till fiskarna berättar Tom och Tina, är uppföljning av information de begär in varje år, till exempel genom anmälningssystemet, där de skriver in sina fångster och den information som uppger vilken grupp det skall tillhöra: egentlig yrkesfiskare, binäringsfiskare eller övrig fiskare. Fiskeribyrån har främst kontakt med yrkesfiskarna, eftersom de flesta ansöker om årlig salskadersättning och då får de en ytterligare kontakt. Ett problem Tom ser, är att om en småskalig fiskare inte fiskar något en månad får de ingen rapport från den fiskaren. Med föregående system skickades rapporter in oberoende om fiskaren hade fiskat eller inte. Övriga fiskare är därför den kategori som de både har minst

kontakt men också vetskap om. Den kategorin fiskare har inte samma behov av kontakt, eftersom de inte får fiska kvoterade arter, ansöka om stöd eller fiska på landskapets vatten. I övrigt har de inte så mycket enskild kontakt. Det kan gälla övriga frågor kring stöd, tillstånd eller regelverk.

8.3 Förädling

Eftersom fisket har begränsats av både regelverk och säl har det varit svårare för fiskare att få ekonomisk lönsamhet. För att skapa en tryggare och mer stabil framtid har förädling varit ett svar. Karl berättar:

(...) men sen när det blir så mycket begränsningar, när det gick så långt att det påverkar fiskarens egen prestation. Vi kunde inte påverka resultatet mera, då tar det också mycket bort glädjen i det. (...) Jo, både friheten och möjligheten för det finns en krass sak i allting att du måste få en ekonomi, det är ganska tråkig bit men den är relevant för merparten. Och det blev den i högsta grad inom fisket, ju mer begränsningar det blev desto mer tog det av den ekonomiska kakan.

I Karls fall ledde begränsningarna till allt kortare fiskeperioder av laxfisket, vilket betydde att han inte kunde fiska i den utsträckning han önskade och inte kom upp i de volymerna för att få det ekonomiskt hållbart. Han hamnade därför i ett skede där han behövde välja om de skulle avsluta företaget eller ta fram en möjlighet att höja värdet på fisken. Därmed byggdes ett rökeri. De hade tre produkter; kallrökt, varmrökt och gravad lax som de sålde, främst till rederier, men också till flera åländska livsmedelsbutiker. Karl var på sin tid en mer storskalig förädlare på Åland jämfört med de som förädlar idag, eftersom han fortfarande fiskade när laxfiske med drivgarn var tillåtet. Karl avslutade laxförädlingen i samband med förbudet av drivgarn 2008.

Det är flera fiskare jag pratat med som förädlar för att få ut ett högre ekonomiskt värde på fisken. Idag menar bland annat Markus att det inte är ekonomiskt försvarbart att fiska rundfisk och fjällfisk samt sälja den i parti. Eventuellt på halvårsbasis under vår och sommar, eftersom man då kommer upp i den mängd som skulle behövas. Men under senhösten till tidig vår är det väldigt svårt. Priset på helfisk har också gått ner/inte följt marknadens utveckling. Pensionerade trålfiskare Hans berättar ett exempel:

Om du tänker nu 2 euro/kg för abborre och 3 euro/kg gäddan, du ska ju ha så fruktansvärda mängder för att det skall bli några pengar. Men det är ju, i somras, en i byn som fiskar och filear hemma och kör in dem till grossisten och då fick han 15 euro/kg, sen ringer de emellan till livsmedelsbutiken och då kostar de 35 euro. Samma filéer som han körde ut på morgon som sen körs ut till affärerna och konsumenterna får betala 35 euro.

Följande exempel visar att genom att filea får fiskaren ut en högre summa än att sälja fisken direkt, men att sedan tar livsmedelsindustrin en högre summa på det innan det kommer i handen på en konsument. Likt jordbrukaren som också befinner sig i primärledet får hen, liksom fiskaren, mindre vinst av råvaran vid långa livsmedelsled. Fyra av de fiskare jag talade med säljer direkt till konsument idag i någon mån och det betyder också att de får störst ekonomisk vinning på det, speciellt när det kommer till rundfisk.

Att börja förädla har inte enbart varit för att höja det ekonomiska värdet utan också för intressets skull. Markus har alltid haft ett intresse för förädling och det ha funnits med i hans fiskarkarriär i bakgrunden. Under tiden han fiskade torsk och lax tog fisket så pass mycket tid och volymerna var lönsamma att då fanns det inte tid för förädling. I dagsläget satsar Markus på det lokala fjällfisket och håller på att bygga en förädlingsbod. Han har förädlat tidigare, men vill nu utöka det i en större skala. Trots de ekonomiska fördelarna med havsfisket som varit tycker Markus att det småskaliga fisket är både mer händelserikt och intressantare.

Torskfisket är lite fabriksarbete det också, det är alltid samma. Det är alltid, nätena kommer från 200 meters djup och en dag går det långsammare för att det blåser och en dag går det fortare för att det är vackert, och man får den där torsken och plockar bort den.

Idag ligger dessutom båten inom 200 meter räckhåll från hemmet och fiskevatten är nära.

Vidare berättar Gerd att hon och Leif har förädlat under lång tid och har därmed byggt upp ett etablerat varumärke under åren, vilket gjort dem efterfrågade från flera håll. De säljer till ett av rederierna, olika event och samarbeten, restauranger och deltar på olika marknader. De har trappat ner men Gerd skrattar att det är ju en hel del när hon räknar upp allting. De har utvecklat flera produkter som de säljer utöver helfisk och filéer. När de höll på som mest hade de även bageri där de bakade svartbröd som är en åländsk specialitet. Hon berättar att kunderna idag efterfrågar så färdiga produkter som möjligt, det vill säga att det gärna skall vara benfria filéer. Den äldre generationen handlar fortfarande helfisk men att det går åt betydligt mindre än förr. De säljer mycket av färdigstekta, dubbelpanerade abborrfiléer, fiskbiffar, fisksoppa och olika typer av inläggningar. Gerd berättar att Leif som också varit kock i grunden har experimenterat fram en storsäljare där han ”filear abborrar och sikar men med skinnet kvar, men ändå byxa dem och röker två filéer tillsammans, så du får rökt sik och abborre som är benfri”. En sak som de upplever nu på vintern är svårigheten att få tag i fisk, vilket leder till att de får arbeta för att marknadsföra den fisk de får tag i. Till exempel är braxen och gädda arter som har fått ett sämre rykte, något de försöker förbättra eftersom de får mycket gädda nu på vintern. Samtidigt köper de norsk lax (eftersom de inte får fiska lax i stora andelar)

och tillsatta ingredienser till deras produkter, vilket har skapat en trygghet. Gerd berättar att om de inte får lika mycket vit fisk så får man helt enkelt acceptera det och sälja mer lax i stället. Dessutom fanns en oro när pandemin kom men alla behöver ju mat så hon är oerhört tacksam att de har den nisch de har.

Även om förädling skapar en större lönsamhet för fiskarna ställs det flera krav på dem, eftersom de nu skall göra mer än bara fiska. Helst skall de både förädla och sälja själva vilket med alla delar blir tidskrävande. Något Lars, som endast fiskar idag, nämner är att för att lyckas väl med förädlingen behöver du vara skicklig och snabb. Det blir ett svinn om man inte är tillräckligt duktig att filea och vilket resulterat i lägre pris. Vidare är att fiskaren skall ha en EU-godkänd lokal som skall följa direktiven om livsmedelsäkerhet och renlighet. Så det innebär en del satsningar och sedan ökad dokumentering och egenkontroll, samt dokumentering gällande de produkterna som skall till försäljning. Majoriteten jag talat med verkar inte tycka det är ett problem, men det förekommer.

Vid förädling behöver fiskaren ansvara för att ha och underhålla en egen kundkrets. För att ha en ihållande försäljningsmarknad året runt löste Karl det genom att frysa ner delar av fångsten eftersom de var begränsade att fiska lax under en viss period. För småskaligt fjällfiske gäller det främst att ha en privatkundkrets som köper hemifrån fiskaren, eller om man har försäljning på ställningsplats som Gerd och Leif samt Stig. Utöver är deltagande på event och marknader. Detta betyder att fiskaren behöver, förutom att vara fiskare också marknadsföra sina produkter och framtida varumärke, vilket inte kan kännas självklart för alla. Markus vill inte att förädlandet skall ta över fiskedagarna; ”Det är ju de som är yrket, det får ju inte bli så att man blir på land och måste köpa fisk inte, nej så skall det inte bli.”. Under stora marknader och högtider berättar Gerd att det har varit väldigt tufft eftersom de skall förberedas i stora mängder, vilket betyder att man behöver vara flera under dessa perioder; släkt och vänner. Samtidigt som det är givande att få träffa mycket folk och inspireras av hur andra gjort och vad man själv kan göra i framtiden. Gerd berättar att deras kunder är så glada och säger att de är duktiga som håller i och fortsätter, vilket hon upplever väldigt roligt att höra.

Övergång till förädling kan också vara ett hälsomedvetet val. Stig förädlar och säljer sin fångst direkt till kund idag. Genom att fördela fisket och förädling blir det inte lika tungt. Han berättar att fisket är ett tungt yrke och att när han var yngre var det inget problem att fiska men det är inte alls lika tungt som att stå inne i lokalen.

Ordföranden för Ålands fiskare håller med om att förädla och sälja själv är lönsamt men han uttrycker också att det finns inte hur stort utrymme för hur många som helst heller. Efterfrågan är större på sommarhalvåret i och med turismen för visso,

men en av följderna av detta funderar ordföranden på, kan vara de fiskegrossister som vill ha fisk, kommer de få alltför små volymer och behöva stänga fast om allt fler förädlar.

8.4 Framtidens fiske?

Ovanstående kapitel har redovisat den åländska fiskarens vardag, dess svårigheter och hur de sen har agerat för att kunna utföra sitt yrke som fiskare. Frågan sedan är hur framtidsutsikterna ser ut för fiskarna på Åland.

8.4.1 Ett anpassat fiske

Flera fiskare är inne på att det är betydligt svårare att bli och vara fiskare idag jämfört med förr, vilket som beror på de benämnda regleringarna, kostnaderna och sälens utspridning. Den livsstil som kännetecknar fiskare är inte lika självklar idag. Hans berättar att personer i dag nog inte vill ägna sig åt ett yrke som tidvis innebär att det är vått, kallt och skitigt, samt nattarbete. Tom håller med om att det är en svårare tid att bli fiskare och belyser samma aspekter som Hans.

”Det är tufft att starta, först och främst så måste ju man komma över det här, om man är yrkesfiskare så skall man kunna vara ute när det är dåligt väder, när det är kallt och bedrägligt och det är mörkt. I dagens värld är det inte så hemskt många yngre som föredrar den livsföringen jämfört med att sitta med en dator. Tyvärr är det ju så.”

Samtidigt berättar Gerd att hon vet flera ungdomar med ett starkt intresse för fisket. Dock menar Karl att även om intresset finns är det inte lönsamt.

Det finns några unga som försökt och några som håller på, men det blir knepigt, verkligheten kommer emot så småningom. Intresset och ambitionen är stort men skall pengarna räcka till familjen och andra saker och det är nog inte lätt idag inte. Dyrt med all utrustning, bränslet, båten. Det skall göras stora investeringar, det skall det göras.

Ordföranden för Ålands fiskare menar att det måste finnas förutsättningar för yrket för att överhuvudtaget få personer att vilja börja och se en yrkesmässig framtid. Till exempel måste fiskaren själv ansvara för att fisken kommer till grossisten vilket kan komplicera för vissa, speciellt de som är placerade i skärgården. Därför behövs både transport- och infrastrukturlösningar som underlättar för fiskaren exempelvis tillgängliga islager. Vidare diskuterar flera fiskare om resurserna torsk och lax skulle kunna nyttjas mer. Vid större kvotandelar skulle fiskare och nyetablerade fiskare ha något helt annat att utgå ifrån. Stig berättar att ”genom att få de där sista pusselbitarna på plats; att vi skulle få fiska i alla fall. Då skulle det nog gå hur bra som helst. Får man inte gå på jobb så är det nog inte så många klarar av det.”. Karl förklarar också följande:

Resurser runt här på Åland, bland annat laxen på våren och torsken i Ålands hav som skulle möjliggöra för etablerade fiskare och eventuellt till och med nyetablerade fiskare. Kanske man inte kan bara leva på det men kan man koppla ihop det med ett fjällfiske, så varför inte. Och det skulle ha ett ganska stort värde till att skapa förutsättningar för att ha fisket kvar.

Karl anser att till en viss nivå borde fisket styras nationellt och vara mindre underordnat EU. Han menar dock att var gränsen går från att styras nationellt till EU-nivå är svårt att svara på, då det finns flera åsikter, men till exempel borde inte båtar över 20 meter få tillåtas i Östersjön. Han tror ett regelverk som anpassats efter ett innanhav från början hade gett andra typer av resultat och kanske inte belastat fisken så pass mycket och därmed inte lett till så många regleringar.

8.4.2 Ett kulturarv som försvinner?

De hinder som finns och det minskade intresset hos eventuella nyetablerade fiskare riskerar att göra att kunskapen om fiske successivt försvinner, det vill säga den kunskap som inte används glöms också bort. Åland har en naturlig koppling till fiske, eftersom det är en ö mitt i Östersjön. Karl menar att fisket aldrig kommer bli som förr, men att ett mindre välfungerat fiske är värt att bevara, eftersom det innebär lokal fisk i butiker och restauranger som inte förts runt halva jordklotet.

Fiskeleader är öppna för ett djupare samarbete med yrkesfiskarna. Alexandra på Fiskeleader berättar att det vore intressant att arbeta med att engagera barn och unga till fisket och fiskekulturen för att bevara kunskapen. Hon menar att det behövs påbörjas tidigt, eftersom det är en livsstil. Dessutom att man särskilt uppmärksammar de positiva delarna med fisket då negativa aspekter och utmaningar ofta får fokus. Vidare är hon inspirerad av de lärlingsprojekt som genomförts på fastlandet för att få in nyetablerade fiskare eftersom yrkeskårens medelålder blir allt äldre.

Andra projekt och idéer Alexandra föreslår är fiskfestivaler, där man framför allt lyfter förädlare och deras produkter. Kompetensutveckling och rådgivning ska kunna erbjudas till fiskarna. Slutligen berättar hon att det finns många möjligheter men att det såklart är begränsat av tid och ekonomi. Alexandra är ensam koordinator på Leader och har därmed en begränsad tid till Fiskeleaders projekt och handläggning. I framtiden tror hon ändå på att skapa en utökad kommunikation och samverkan som kan inspirera till utvecklande insatser. För nästa period på fem år har Fiskeleader fått 580 000 euro till sitt förfogande, varav en del går till administration.

Erik betonar att man lär sig genom erfarenhet. Han berättar att han aldrig hade fiskat på Ålands hav förut, gjorde flera misstag i början och lärde sig på vägen. Fiskeyrket är varierande och att det är ett ständigt lärande. Lars berättar att, trots att han hållit

på länge med fiske blir man aldrig helt fullärd och att det därför är väldigt roligt när andra är med:

Av massor av folk man har haft med, så har alla haft en idé, man kör ju samma stil va, men det är inte säkert att det är effektivt den här stilen, man har egentligen ingen uppfattning. Sedan när någon annan är med och säger ska vi prova det här, nå näee, vi provar då, det kanske är en jävligt bra idé. Du blir liksom aldrig helt fullärd.

Trots hoten att yrkesfisket håller på att försvinna är efterfrågan på fisk stor, speciellt på sommaren och anses därför inte vara ett problem enligt fiskarna. Stig säger exempelvis att ”de har ju aldrig fiskats så lite småskaligt fiske som nu; det har aldrig varit så lite småskaliga fiskare som nu på Åland. Förut var det många som höll på med det, nu är det bara några stycken.”. På sommaren har Åland betydligt fler bosatta på grund av inflödet av turister och sommarboende. Hos dessa är efterfrågan på fisk nästan för stor jämfört med de fiskare som finns.

8.5 Analysdel 'Möjligheter att påverka'

Producentorganisationen Ålands fiskare tappar alltmer betydelse eftersom näringen minskar. Målsättningen finns där men inte handlingsutrymmet, vilket bidrar till att allt fler väljer att vara inaktiva utöver medlemskapet. Detta är något som inte är unikt för Åland (se Björkvik et al 2020; Salmi et al. 2022).

Åländska fiskare har gått över till att vara mobiliserade och organiserade till att ”klara sig själva” eftersom ”det är enklare så”. Majoriteten är medlemmar i producentorganisationen men det råder en passivitet. Tron på organisationens makt och handlingsutrymme för utveckling samt förändring är för låg för att skapa ett agerande. Det skulle behövas nya röster och idéer i organisationen men ingen vill ta sig an positionen. Det beror på hopplösheten av att inte få till förändringar och göra sig hörd genom organisationen. Jag ser en fara i att det har gått så långt. Några fiskare berättar om förr i hur de försökte förändra, där det uppstod irritation vilket ledde till att man höll sig uppe och grubblade på nätterna. Då fanns ett agerande, en vilja, men som jag uppfattar situationen för närvarande så har hopplösheten tagit över och därmed passiviteten. Samtidigt strävar och hoppas fiskarna på ett framtida fiske, men mer ifrån ett individuellt plan, eftersom vägen att påverka politiken upplevs nästintill omöjlig.

Något som Karl och Markus diskuterar är sammanhållningen bland fiskare. Karl pekar på att när han talar för fisket, talar han för hela fisket, eftersom en god fiskenäring gynnar honom och andra. Markus är inne på liknande tankar i avsnittet 'Sälen' då han hävdar att beskjuta sälen inte bara gynnar honom, utan flera fiskare. Fiskarna delar till stor del liknande bakgrund, uppväxt och erfarenheter, något som

har bidragit till att forma deras habitus. De exempel och erfarenheter jag beskrivit ovan förstärker fiskarnas habitus. Producentorganisationens grundsyfte att gemensamt föra fram yrkeskårens åsikter är viktig för att kunna göra sig hörda. Fisket har blivit alltmer splittrat och näringen minskar. Känslan av att kollektivt vara och agera som fiskare minskar, liksom yrkesidentiteten. Det kan tolkas som att fiskarens habitus återigen blir mer individuell. Därmed minskar fiskarnas potential att gemensamt höras (se Broady 1991).

Avsnittet där informanterna beskriver relationen till Fiskeribyrån belyser den tillits- och kommunikationsproblematik som finns. Jag tolkar det som att fiskarnas misstro har pågått länge och att fiskarna inte känner att deras åsikter spelar så stor roll. Detta kan kopplas till vad Shore och Wright (2015) skriver om redovisningskulturens risk att misslyckas, gällande utveckling av ökad verifiering mellan parter, det vill säga transparens och tillförlitlighet inom en organisation eller emellan organisationer. Fiskarna och ordföranden för Ålands fiskare har förståelse för att myndighetspersoner har ett visst handlingsutrymme i sitt arbete, men de önskar ett större stöd och ambition till kustfisket. Kommunikationen mellan myndigheter och fiskare är bristande och jag tolkar det som att det har byggts upp förutfattade meningar hos båda grupperna. Detta skapar förväntningar på motsatta parten som riskerar att inte infrias och leder till försämrad tillit. Fiskeribyrån arbetar för att bevara det småskaliga fiske som finns kvar, men det finns en besvikelse hos fiskarna över att de inte står på sig mer samt inte gör mer för att förverkliga de möjligheter som fiskarna tror kan finnas. Fiskarna upplever dem som passiva i sitt arbetssätt. Det sker få kontakter mellan fiskare och Fiskeribyrån, vilket också bidrar till en redan ökad misstro. Jag tror att en ökad kontakt, försök till samarbeten inom projekt samt informationsspridning mellan parterna kan förbättra denna situation. Vid mötet i Östhammar fanns både representanter från myndighet och fiskare närvarande, vilket är ett exempel på projekt där båda parter är involverade.

Förädlingen av fisk kan ses som ett alternativt sätt att ta kontroll över sin näring och framtid och en form av motstånd mot de begränsningar av fiskarnas verksamhet som ägt rum de senaste decennierna. Detta är även ett slags "dolt motstånd" (Scott 1985) mot redovisningskulturen, men också ett sätt att försöka minska alienering och uppnå det som Rosa (2019) menar vara ett gott liv, resonans. Genom att engagera sig i både fisket, förädling och sedan försäljningen gör att fiskaren kan känna att hen har kontroll över sitt yrke. Detta skapar en trygghet och en framtidsvision. De som förädlar idag fiskar främst fjällfisk och rundfisk, vilka också är mindre reglerat. Denna typ av fiske är inte lika prisvärd som kvoterade arter, men tack vare egen förädling får fiskaren ut ett gynnsammare pris. Samtidigt, nämns det att det ställs ett större krav på fiskaren. Fiskaren är inte endast fiskare utan också förädlare, försäljare och marknadsförare. Detta förändrar fiskarens

livsvärld ytterligare och kan till och med förflytta fiskaren in i ett nytt fält; ”förädlingsfältet” (se Broady 1991). Dock är Markus tydlig med att förädlingen inte får ta över hans fiskedagar, vilket visar på att han vill behålla sin fiskaridentitet. Fisket blir, vilket uppskattas av Markus, mer händelserikt. Jag tolkar det som att fiskarna får mer handlingsutrymme i sitt fiske och därmed känner mer mening i utövandet av sitt fiske och därmed i sina livsvärldar i stort; det vill säga att de uppnår resonans (se Rosa 2019).

Visionerna om framtidens fiske inger både förhoppning och oro. Det åländska fisket kommer kanske inte bli som förut, men det finns flera möjligheter om olika förutsättningar skapas. Detta eftersom det fortfarande finns ett intresse hos yngre fiskare och en efterfrågan på fisk. Det som behövs enligt ordföranden för Ålands fiskare är befintlig infrastruktur för att möjliggöra ett framtida fiske, samt vad flera fiskare håller med om är potentialen att utöka kvoten på lax och torsk. Karls tankar kring att fisket borde styras på nationell nivå och en alltmer lokal förvaltning, visar på att EU:s regelverk och dess förvaltning återigen är placerad långt bort ifrån fiskarna. Om det hade funnits ett mer eftertänksamt regelverk för innanhavet Östersjön hade det varit intressant att se hur fiskebestånden hade mått för närvarande. Vidare kan de projektidéer och samarbeten som föreslås tillsammans med Fiskeleader bidra till att både förenkla möjligheterna att fiska och bjuda in nyetablerade fiskare. Projekt som fokuserar på barn och unga kan fungera som folkbildande och förändra av attityder; därmed förespråkas en form av fiske som kanske inte alltid känns så självklar i dagens moderna värld. Återigen behöver möjligheter för fiske finnas för att detta skall vara lönsamt; det vill säga det behöver finnas utrymme för nyetablerade fiskare och för en framtid inom fisket. Det som också bör betonas, är svårigheten att få projekt att leva kvar och verkligen göra skillnad på längre sikt. Det behöver genomföras projektplaneringar som kan ge utveckling för flera parter.

9. Slutdiskussion

I detta kapitel kombineras slutdiskussionen med slutsatserna, vilka presenteras kopplat till mina valda frågeställningar.

9.1 Slutlig analys kopplat till studiens valda frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att försöka förstå hur småskaliga fiskare på Åland uppfattar sitt yrke, sin roll och sin försörjning samt hur de agerar för att kunna verka som fiskare och bemöta de utmaningar deras yrke ställer på dem. Nedan kommer slutsatser presenteras och diskuteras kopplat till mina valda frågeställningar:

1. Hur uppfattar småskaliga fiskare på Åland sitt yrke, sin roll och sin försörjning?
2. Hur agerar de för att kunna verka som fiskare?
3. Hur bemöter åländska fiskare de utmaningar som yrket ställer på dem?

Det småskaliga fisket har på flera håll ansetts vara ett utmanande yrke, (se Bernes & Lundgren 2009; Urquhart et al. 2014; Boonstra et al. 2017; Björkvik et al. 2020; Salmi & Mellanoura 2020) där allt fler går över till att fiska på deltid eller avsluta sin verksamhet som fiskare. Samtidigt finns det en stor efterfrågan på fisk, speciellt på sommaren. Ålands besöksnäring är då stor och ön förknippas traditionellt med fiske. Fisket kännetecknar inte bara ett arbete, utan en livsstil och skapar en viss identitet, som jag har valt att beteckna som ett fiskarhabitus (se Broady 1991). Fiskarnas position till andra kan anses utgöra ett fält vilket är präglad av fisket. Inom detta fält konkurrerar de olika aktörerna om tillgångar, där åtråvärda kapital ger status. Fiskarnas habitus påverkar i sin tur fiskarnas position i fältet, vilket utgör både styrkor och svagheter (se *ibid.*). Fiskarnas vardags- och livsvärld kännetecknas av flexibilitet och närheten till naturen, vilka skapar en känsla av frihet. Detta är något fiskarna anser meningsfullt och som de försöker uppnå som fiskare. Dock har denna idealt föreställda livsstil kolliderat med hur fisket har utvecklats, där fisket står inför flera utmaningar i dagsläget. Fisket är ett yrke som levt kvar och därför inte ”hängt med” i utvecklingen. Med det menar jag att fiskelivet inte är ett lika

självljart yrke som förut och inte heller ger samma status, jämfört med innan det började komma allt fler begränsningar. Dels när fisket utgjorde ett livsviktigt levebröd, dels när lönsamheten och yrkesgruppen var större. Det vill säga näringen var mer betydande. Fiskarna hade med andra ord tidigare en starkare position i det sociala fältet där de verkade inom, men utvecklingen har medfört att de blivit alltmer negligerade. Det beror på de utmaningar fiskarna möter idag; både naturliga fenomen såsom ökande populationer av säl och skarv samt den hårdare lagstiftning som reglerar deras verksamhet. Informanterna anser att sälens utökning är ett stort problem på Åland, där fiskarna har behövt anpassa sitt fiske. Detta problem påverkar hur de ska utföra fisket, var de ska bedriva fisket och med vilka redskap. Detta har lett till att fiskarnas föreställningar och praxis successivt har förändrats; det vill säga delar av vad Bourdieu skulle beteckna som deras habitus.

Lagstiftningen i sin tur präglas av den så kallade redovisningskulturen. Redovisningskulturen begränsar fiskarnas lönsamhet av sitt fiske (se Shore & Wright 2015). Denna kultur genomsyrar EU:s fiskeripolitik (CFP) som är uppbyggd av revision och kontroll, vilka bygger på och utvärderas genom mätbara indikatorer. Den kritik som CFP har fått av exempelvis Urquhart et al. (2014), går också att jämföras med den kritik redovisningskulturen fått. En av avsikterna med den utökade byråkratin är att skapa transparens, men detta har ofta misslyckats, eftersom det skapats ett hierarkiskt förhållningssätt där fiskarna blir objekt för lagstiftningen, utan att kunna påverka den. Detta har lett till ökad misstro och försämrade tillit till byråkratin. Distansen försvårar för fiskarna att påverka och känna sig hörda och riskerar därmed att skapa en alienation hos dem till de olika nivåerna av det politiska fältet. Den bristfälliga relationen till Fiskeribyran försämrar också tillitsskapande. Ökad kommunikation kring information och kunskap mellan parterna är viktig. De restriktioner och regler som benämns av informanterna begränsar fiskarna och därmed påverkar fiskarna att ändra hur de fiskar utifrån de indikationer som mäts. En av redovisningskulturens effekter är att den tenderar att begränsa fiskarnas möjlighet att utöva sitt yrke och göra det mycket mindre flexibelt än tidigare. Fiskarna riskerar alieneras av den alltmer inträngande redovisningskulturen, eftersom deras fiske styrs och kontrolleras av när, var och hur mycket de får fiska. Detta kan förklaras som att fiskarna tappar greppet om de tre tidsperspektiv som Rosa (2019) beskriver, det vill säga det betyder att fiskarnas levda nutid inte är sammankopplade till deras dåtid eller framtid. Eftersom de inte kan fiska i samma utsträckning som förr och inte heller vet vad framtidens fiske innebär. De tre nivåerna blir osammanhängande och fiskarna kan därmed bli oförmögna att relatera till den värld de lever i, och riskerar därför ledas in i alienation (se Rosa 2019).

Ett mindre antal som fiskar på heltid splittrar och förminskar näringens betydelse. Producentförbundet Ålands fiskare har därmed försämrat handlingsutrymme i utvecklingsarbetet med att möjliggöra fiske trots deras ambitioner. Fiskarna blir allt mindre benägna att verka inom organisationen, eftersom de i dagsläget upplevs nästintill omöjligt att påverka politiken. De blir med andra ord alltmer passiva, trots att deras rättigheter som fiskare alltmer begränsas. Det råder konkurrens emellan de olika aktörerna i det sociala fältet, både gällande tillgång på resurser såsom exempelvis laxen, men också att göra sig hörd inför politiken. Sport- och fritidsfisket samt fiskodlingar har en starkare position i fiskeriets sociala fält, jämfört med det småskaliga kommersiella fisket.

En mellanväg till förändring är att acceptera att det moderna samhället genomsyras av olika siffersystem och numeriska indikationer, men att man i och med detta ändrar hur vi uppfattar och agerar i världen (se Shore & Wright 2015). Det kan visa sig vara en form av dolt motstånd mot lagstiftningen och byråkratin, där man följer kulturen till den gräns som behövs (se Scott 1985). En väg som flera fiskare har valt för att få lönsamhet i sitt fiske är förädling. Förädlingen kan ses som ett innovativt agerande för att kunna verka i sitt yrke. Detta kan också bidra till att minska alienationen som den ökande byråkratiseringen skapat och leda till det som Rosa (2019) kallar resonans, det vill säga det han menar vara motsatsen till alienation och kännetecknar det goda livet. Det innebär att fiskarna är kopplade till sina rötter till fisket, de får nu möjlighet att bygga vidare på denna verksamhet samt kan se en framtid inom fisket. Fiskarna upplever än en gång att fisket skapar mening i deras livsvärldar och därför också gör det meningsfullt att vara fiskare (se Rosa 2019).

Livet som fiskare är som sagt inte lika självklart numera, på grund av dagens och framtidens utmaningar. Det behöver finnas förutsättningar för att nyetablerade fiskare har en möjlighet att försörja sig, annars riskeras den kunskap som fiskarna bär på att försvinna. Lars berättar om två olika fiskare; en fiskar endast för lönsamhet, den andra är ”fiskare in i blodet”. Dagens småskaliga fiskare på Åland fortsätter trots utmaningarna och söker därmed efter möjligheter att kunna fortsätta att verka som fiskare. De har fisket som ett levande intresse, vilket kännetecknar ett habitus, starkt knutet till fisket som betydelse och praxis. Eller som Lars väljer att beskriva det; ”Fiske är precis som kärlek, det är inget tagande, det är ett givande”.

Att få leva sig in i fiskarens perspektiv har varit väldigt spännande. Paradoxen att det småskaliga fisket skall bevaras men att det samtidigt ställs allt hårdare krav på fiskaren för att överleva. Allt från naturens egna svårigheter, säl, skarv och miljösam samt klimatmässiga förändringar, till det som främst belysts i denna uppsats, det vill säga lagstiftningens påverkan på möjligheter till fiske. Både i vad som regleras

och vad som prioriteras. I mångt och mycket handlar det om att få politiken på kroken.

Referenser

9.2 Litteraturkällor

- Bernes, C. & Lundgren, L.J. (2009). Fiske och fiskodling. I: Bernes, C. & Lundgren, L.J. (red.) *Bruk och missbruk av naturens resurser – En svensk miljöhistoria*. Värnamo: Fälth & Hässler. 260-275.
- Björkvik, E., Boonstra, W.J, Hentati-Sundberg, J. & Österblom, H. (2020). Swedish Small-Scale Fisheries in the Baltic Sea: Decline, Diversity and Development. I: Pascual-Fernández, J.J., Pita, C. & Bavinck, M. (red.) *Small-Scale Fisheries in Europe: Status, Resilience and Governance*. 559-579. Cham: Springer.
<https://doi.org/10.1007/978-3-030-37371-9>.
- Boonstra, W.J., Birnbaum, S. & Björkvik, E. (2017). The quality of compliance: investigating fishers' responses towards regulation and authorities. *Fish and Fisheries*. 18, 682-697.
- Broadly, D. (1991). *Sociologi och epistemologi*. Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin. 2 uppl., Stockholm: HLS Förlag.
- Creswell, John W., & J. David Creswell. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. 5 uppl., California: SAGE publications.
- Engdahl, O. & Larsson, B. (2011). *Sociologiska perspektiv*. Grundläggande begrepp och teorier. 2:7 uppl., Lund: Studentlitteratur AB.
- Fägerborg, E. (2011). Intervjuer. I: Kaijser L. & Öhlander M. *Etnologiskt fältarbete*. 2 uppl., Lund: Studentlitteratur AB. 85-112.
- Hansson, S., Bergström, U., Bondsdorff, E., Härkönen, T., Jepsen, N., Kautsky, L., Lundström, K., Lunneryd, S., Overgård, M., Salmi, J., Sendek, D. & Vetemaa, M. (2018). Competition for the fish – fish extraction from the Baltic Sea by humans, aquatic mammals, and birds. *ICES Journal of Marine Science*. 75(3), 999-1008. doi:10.1093/icesjms/fsx207.
- Inglis, D. & Thorpe, C. (2012). *An Invitation to Social Theory*. Cambridge: Polity Press.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur AB.
- Noy, C. (2008). Sampling Knowledge: The Hermeneutics of Snowball Sampling in Qualitative Research. *Int. J. Social Research Methodology*. 11(4), 327-344.
<https://doi.org/10.1080/13645570701401305>

- Prowse, M. (2010). Integrating reflexivity into livelihoods research. *Progress in Development Studies*. 10(3), 211-231.
<https://doi.org/10.1177/146499340901000302>
- Robson, C. & McCartan K. (2016). *Real world research: A resource for social scientists and practitioner-researchers*. 4 uppl., Chichester: John Wiley & Sons.
- Rosa, H. (2019). *Resonance: A Sociology of Our Relationship to the World*. Cambridge: Polity Press.
- Salmi, P., Linke, S., Siegrist, N. & Svets, K. (2022). A new hope for small-scale fisheries through local action groups? *Comparing Finnish and Swedish experiences*. *Maritime Studies*. 21:309–323. <https://doi.org/10.1007/s40152-022-00269-y>.
- Salmi, P. & Mellanoura J. (2020). Finnish Small-Scale Fisheries: Marginalisation or Revival? I: Pascual-Fernández, J.J., Pita, C. & Bavinck, M. (red.). *Small-Scale Fisheries in Europe: Status, Resilience and Governance*. 537-557. Cham: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-37371-9>.
- Scott, James C. 1985. *Weapons of the Weak. Everyday form of resistance*. New Haven. Yale University Press.
- Shore, C. & Wright, S. (2015). Audit Culture Revisited: Rankings, Ratings, and the Reassembling of Society. *Current Anthropology*. 56(3). 421-444.
<https://www.jstor.org/stable/10.1086/681534>
- Urquhart, J., Acott T., Symes, D. & Zhao, M. (2014). Introduction: Social Issues in Sustainable Fisheries Management. I: Urquhart, J., Acott T., Symes, D. & Zhao, M. (red.) *Social Issues in Sustainable Fisheries Management*. London: Springer. 1-20. DOI 10.1007/978-94-007-7911-2.
- ÅSUB (2019). *Fiskerinäringens betydelse för samhällsekonomin på Åland*. (Rapport 2019:8). Mariehamn: ÅSUB.

9.3 Digitala källor

- Europaparlamentet (2022). *EU:s fiskeriförvaltning*.
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sv/sheet/115/eu-s-fiskeriforvaltning>
 [2023.05.11].
- Finlex (2021). *Fiske - Europeiska unionens gemensamma fiskeripolitik - Finlands fiskekvoter - Landskapet Ålands andelar - Ålands självstyre - Genomförande av beslut som fattats inom Europeiska unionen - Riksmyndighets beslut - Jord- och skogsbruksministeriet - Samråd - Landskapsregeringen - Rekommendation till avgörande – Ålandsdelegationen*.
<https://www.finlex.fi/sv/oikeus/kho/vuosikirjat/2021/202100047>. [2023.05.09].
- Lokalkraft Leader Åland (2022). *Fiskeseminarium på Åland Del 1: Strömning & torskfiske, del EUs fiskeripolitik*, Anton Nilsson, Landskapsregeringens ministerråd i Bryssel [Video]. Anton Nilsson.
https://www.youtube.com/watch?v=t2ekJ5RTyXg&ab_channel=LokalkraftLeader%C3%85land [2023.03.27].

- Ålands landskapsregering (2023). *Fiskeribyran*. <https://www.regeringen.ax/om-landskapsregeringen/naringsavdelningen/fiskeribyran> [2023.05.15].
- Ålands landskapsregering (2021). *Sport- och fritidsfiske*. <https://www.regeringen.ax/miljo-natur/fiske-fiskar/sport-fritidsfiske> [2023.05.15].
- Ålands landskapsregering (2022). *Åländsk lagstiftning*. <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning> [2023.05.15].
- Ålands radio (2021). Yrkesfiskarna riskerar att helt fasas ut. [Radioprogram]. Ålands Radio, Nenne Hagman, 7 februari. <https://alandradio.ax/aland-idag/yrkesfiskarna-riskerar-helt-fasas> [2023-05-15]
- ÅSUB (2022). *Vanliga frågor om Åland*. <https://www.asub.ax/sv/vanliga-fragor-om-aland> [2023.05.15].

Tack

Först och främst skulle jag vilja tacka mina informanter, speciellt fiskarna. Tack för att ni har delat med er om fiskaryrket, det har varit otroligt spännande och givande. Vidare vill jag tacka min handledare Örjan Bartholdson för allt stöd genom denna skrivprocess. För dina goda råd och språkliga synpunkter, men framför allt din positiva attityd och feedback som hjälpt motivationen på traven. Slutligen vill jag tacka familj och vänner för ett fint stöd genom hela arbetet, med ett speciellt tack till min vän Felicia Sandberg Vilén för kritisk läsning, trevligt sällskap och inspiration.

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

- <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.